

smrt fašizmu,
sloboda narodu!

krajnja desnica u srbiji
2000 – 2020:
politika, aktivnosti, grupe

autorke/i: kolektivizam i jednakost

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU

KRAJNJA DESNICA U SRBIJI 2000-2020:

POLITIKA, AKTIVNOSTI, GRUPE

Autorke/i: "Kolektivizam i jednakost"

SADRŽAJ:

[I Predgovor](#)

[II Uvod](#)

[III Simbolika](#)

[IV Glavne teme i diskursi \(krajnje\) desnice u Srbiji](#)

- 1) antikomunizam
- 2) rasizam
- 3) antisemitizam
- 4) nacionalizam
- 5) srpski narod kao žrtva,
- 6) Kosovo,
- 7) Republika Srpska,
- 8) Srpska pravoslavna crkva,
- 9) militarizam
- 10) natalitet, porodica, deca
- 11) abortus,
- 12) selo,
- 13) vakcinacija,
- 14) anti-antifašizam,

- 15) “Druga Srbija”, “autošovinisti”,
- 16) LGBTQI+,
- 17) feministkinje,
- 18) migranti/kinje,
- 19) Rusija i Putin,
- 20) Donald Tramp,
- 21) Evropska unija,
- 22) NATO,
- 23) “Hag”.

[V Način delovanja](#)

[VI Pregled najistaknutijih grupa](#)

[VII Za dalje čitanje](#)

I PREDGOVOR

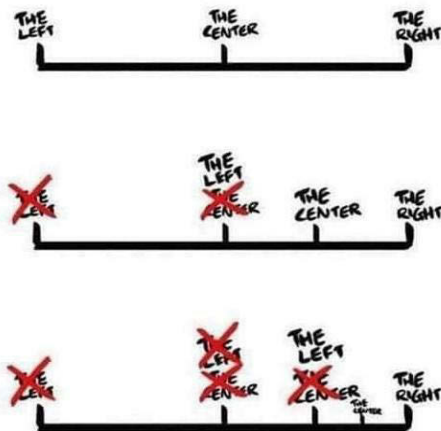
U publikaciji pred vama mapirani su akteri krajnje desnice u Srbiji, njihova politička načela, ključne teme kojima se bave, narativi, strategije i aktivnosti. S obzirom na naše višegodišnje učestvovanje u levom organizovanju i borbama protiv desnice, tokom godina pratili/i smo rad velikog broja (krajnje) desničarskih grupa i često bile/i izložene njihovom delovanju. Tokom poslednjih nekoliko godina, delom i usled opšte ekonomske krize, primetno je jačanje grupa i politika krajnje desnice u Evropi i svetu. Stiče se utisak da se, usled opštedruštvenih i ekonomskih okolnosti, političko polje radikalizuje/polarizuje. Međutim, dok se levica i radikalna levica suočavaju sa problemom nedostatka akcije, krajnja desnica je delatnija, nemajući problem da nudi već viđena “rešenja” u formi progona manjinskih (rodnih, etničkih, seksualnih i drugih) grupa. U Srbiji se za to vreme dešava izmeštanje uličnih grupa krajnje desnice u politički mejnstrim - delom usled želje određenih grupa da učestvuju u parlamentarnom životu, delom usled toga što postoje indicije da su izvesne grupe povezane sa strankom na vlasti.

U vreme opšteg rasta i normalizacije politika krajnje desnice, smatramo da je neophodno načiniti temeljnu analizu njihovog rada na području Srbije u poslednjih nekoliko godina. Naša je nada da će ovo istraživanje pomoći da relevantni progresivni akteri – pre svega levi i feministički - bolje

prepoznaju i budu informisaniji o glavnim grupama, pojedincima i pravcima delovanja krajnje desnice u Srbiji; da će na taj način moći da osmisle bolje i efektivnije strategije i taktike u borbi protiv regresivnih politika, kao i da zaštite sebe i svoje kolektive, te da će u konačnici doprineti borbi protiv ovakvih pojava u društvu.

II UVOD

U istraživanjima polja krajnje desnice susreću se termini poput “radikalne desnice”, “ekstremne desnice”, “desnice”, „fašizma“, “klero-fašizma”, „(neo)nacizma“ i sl. U tekstu će se mahom koristiti termin “krajnje desnice” kako bi ukazivao na grupe, stranke, pokrete, politike koji predstavljaju sam kraj desnog pola političkog spektra, odnosno, sve navedene koncepte. Pošto izveštaj obuhvata period od 20 godina, naš je inicijalni pristup bio da se u radu ne bavimo akademskom klasifikacijom koja je dostupna u različitim sociološkim, politikološkim, antropološkim istraživanjima, delom jer bi takva vrsta analize zauzela značajan deo ako ne i ceo rad. Ovi radovi dostupni su široj javnosti, a zainteresovanima za ova pitanja mogu biti zanimljivi na primer uvodni delovi publikacije „[Evropska krajnja desnica 1945-2018](#)“ Jova Bakića. Stoga smo odabrali/e da ih dopunimo priručnikom čiji je cilj da aktivistima i aktivistkinjama ukaže šta mogu da očekuju u onoj oblasti aktivizma kojom se bave, odnosno sa kojim (desničarskim) grupama će se susretati na terenu i koju vrstu napada/akcije mogu od njih da očekuju.

Od pada Berlinskog zida i nestanka realnopostojeće socijalističke alternative, političko polje pomera se sve više udesno. To znači da se one opcije čiji bi se politički program pre 50 godina smatrao (u ekonomskom smislu) socijaldemokratskim, danas predstavljaju i/ili percipiraju kao (radikalna) levica, dok sa druge strane opcije koje su danas centar ili desni centar do ne tako davno bi bile percipirane kao radikalnija ili ekstremnija desnica.

Ovaj rad neće obuhvatiti akademsku klasifikaciju desnice, ipak, nije na odmet podsetiti se na početku nekih osnovnih pojmova koje možemo naći u publikaciji “[Fašizam oko nas](#)”:

„Upotreba termina neonacizam, neonacisti i neonacistički je postala široko prihvaćena u javnom govoru, pri čemu se čini da ne postoji prava svest o značenju samih ovih pojmova. Razlika je prosto praktične prirode i služi za razlikovanje dve generacije zastupnika istih, dakle nacističkih (nacionalsocijalističkih) ideja. Između generacije nacista koja je svoje ideje propagirala i sprovodila u delo u toku 30-ih i 40-ih godina, i novih generacija koje su stasavale u toku druge polovine XX i na početku XXI veka ne postoje nikakve bitnije ideološke i druge razlike.

Primetne su određene transformacije na polju strategije neonacističkog pokreta i u tome se nova generacija nacista donekle razlikuje od svojih istomišljenika od pre sedam-osam decenija. Posle iskustva holokausta, smrti desetina miliona ljudi i velike traume koju je iza sebe ostavio Drugi svetski rat, bilo je logično i očekivano da otvoreno propagiranje nacizma postane ako ne nemoguće, onda barem otežano i, u smislu jačanja političkog uticaja neonacista u modernim društvima, neproduktivno. Stoga nacističke političke organizacije, koje počinju da se javljaju krajem četrdesetih godina XX veka, pribegavaju kamufliranju svojih stavova, verbalnim promenama i sličnim kozmetičkim zahvatima u svojoj strategiji i taktici.”

Jedan noviji fenomen, koji se strukturno ne razlikuje od prethodnih inkarnacija krajnjih desničara generalno, predstavlja alternativna desnica - *alt-right*. U pitanju je radikalno presvlačenje krajnjih desničara/ki svih vrsta, koje je najveći proboj u mejnstrim dostiglo između 2014. i 2016. godine. Ovaj pokret, čiji je najveći deo aktivnosti vidljiv u online sferi, sastoji se od najrazličitijih desničarskih grupa koje se samoidentifikuju sa pojmom “alternativne desnice” - belih suprematista, antimigrantskih grupa, rasista, anti-komunista, anti-cionista i antisemita, grupa i pojedinaca/ki koji negiraju Holokaust, ksenofoba, antifeminista, islamofobnih i homofobnih grupa ili pojedinaca/ki. Pokret je najviše došao do izražaja u vreme kampanje pred izbore za predsednika Sjedinjenih Američkih Država 2016, kada je alt right svojom internet kampanjom podržavao i doprineo pobjedi Donalda Trampa. Najpoznatije ličnosti ovog perioda uspona alt-right-a bili su su Ričard Spenser (Richard B. Spencer), portal Breitbart, koji uređuje Stiv Benon (Steve Bannon), kao i Milo Janopoulos (Milo Yiannopoulos).

U Srbiji 90-ih, zemlji u kojoj se nacionalizam podgrevaio duži niz godina, koja je ratovala sa gotovo svim jugoslovenskim republikama, i u kojoj se paralelno sa ratovima vodio proces privatizacije, odnosno transformacije iz socijalističkog u kapitalističko društvo, sa pratećim drastičnim osiromašanjem stanovništva, nije nedostajalo beznadežnih ljudi koje nije bilo teško usmeriti ka (i po njih) najdestruktivnijim političkim opcijama. Na brisanom prostoru koji je ostao iza socijalizma, u nedostatku bilo kakve alternative, raznorazne desničarske grupe i stranke nicali su kao pečurke. Period rata u Jugoslaviji predstavlja period kada je desnica u Srbiji imala svoje najdelatnije aktere poput različitih paravojnih formacija, njihovih političkih pandana ili predstavnika, koji su svi na različite načine bili u sprezi sa tadašnjom vlašću.

Paravojne formacije su imale priliku da ubijaju i pljačkaju u ime nacije na način o kome raznorazni desničari sveta mogu samo da sanjaju. Vođa Srpske radikalne stranke, Vojislav Šešelj, bio je istinski predstavnik alt-right pojavnosti četvrt veka pre nego što je taj termin skovan.

Skretanje udesno cementira se nakon 2000. godine time što se pod novom vlašću ubrzava proces restauracije kapitalizma, ali i sprovodi istorijski revizionizam - između ostalog, romantizacijom predratnog građanskog društva, rehabilitacijom četničkog pokreta i antikomunističkom propagandom.

U bliskoj budućnosti očekujemo da će političko polje sa produblivanjem krize kapitalizma nastaviti trend pomeranja udesno.

Okosnice delovanja krajnje desnice u Srbiji predstavljaju sledeće teme: 1) antikomunizam, 2) rasizam, 3) antisemitizam, 4) nacionalizam, 5) srpski narod kao žrtva, 6) Kosovo, 7) Republika

Srpska, 8) Srpska pravoslavna crkva, 9) militarizam, 10) natalitet, porodica, deca, 11) abortus, 12) selo, 13) vakcinacija, 14) anti-antifašizam, 15) "Druga Srbija", "autošovinisti", 16) LGBTQI+, 17) feministkinje, 18) migranti/kinje, 19) Rusija i Putin, 20) Donald Tramp, 21) Evropska unija, 22) NATO, 23) "Hag".

III SIMBOLIKA

Kao što je u antifašističkim krugovima [već zabeleženo](#), „neonacisti pokušavaju da se javnosti predstave isključivo kao radikalni nacionalisti, i u tu svrhu koriste dve paralelne simbolike (javnu i privatnu, prikriveno nacističku i otvoreno nacističku):

- a) U javnom delovanju neonacistički pokret, po pravilu, koristi prerađene i prilagođene državne simbole, pre svega državne zastave i grbove, osim u slučaju kada odbija da prihvati zvanične oznake države u kojoj deluje.

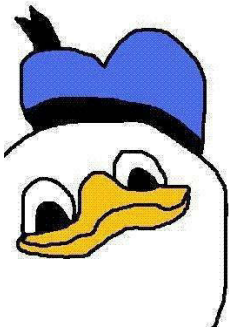
Neonacistički pokret najčešće uzima prerađene zvanične simbole: na primer, u Rusiji i Srbiji osnovni simbol neonacističkog pokreta je adaptirani dvoglavi orao, u Hrvatskoj je to adaptirana šahovnica (zvanični grb Hrvatske u uglovima ima crvene kvadrate, dok simbol koji koriste neonacisti u uglovima ima bele kvadrate, po ugledu na grb NDH), u Španiji neonacisti koriste zastavu iz vremena vladavine Franka i tako dalje. Kako neonacistički pokret ne želi i ne može da se odrekne svojih uzora i veza sa prošlošću, a otvoreno manifestovanje nacističke simbolike se pokazuje kao neproduktivno i, u krajnjoj liniji, može biti pogubno, pribegava se skrivenoj simbolici i upotrebi šifri. Reč je o ikonografiji koja ne mora biti manifestno nacistička, ali čije značenje je dobro poznato svim nacistima.

- b) Skrivena simbolika neonacizma ima nekoliko različitih nivoa. U prvom redu, može se govoriti o upotrebi simbola koji su bili poznati još u međuratnom periodu, pa i ranije, a koji nisu morali biti direktno povezani sa nacističkim režimom u Nemačkoj. To su: Front (krst u krugu, poznat i pod imenom Keltski krst), simboli američkog Ku Kluks Klana (krst u plamenu itd.), Afrikaner (trokraki krst, simbol rasnog razdvajanja tj. aparthejda, vezan za režim u Južnoj Africi), Gvozdeni krst (Eisernen Kreuz, simbol vojničkog uspeha u Nemačkoj još od vremena ratova protiv Napoleona), Bela pesnica (White Power Fist, simbol arijevske nadmoći) i nordijsko-germanske rune.“

Od 2000. godine, ponajviše zahvaljujući internetu, povezivanje krajnje desnih grupa i pojedinaca unutar zemlje i na međunarodnom planu postaje sve brže i lakše. Na svetskom planu, među velikim brojem desničarskih portala i foruma, najpoznatiji je bio forum Stormfront - „izvorno američka organizacija, koja ima svoju radio stanicu i internet forum, a koja se vremenom transformisala u svojevrsnog provajdera međunarodne neonacističke mreže, budući da na Stormfrontu postoji velik broj nacionalnih sekcija (među njima i Stormfront – Srbija).”

Navedena podela koju su drugovi i drugarice istakli 2009. godine važi i danas. Novina u odnosu na to vreme je savremenije kodifikovanje krajnje desnice putem upotrebe aktuelnih načina komuniciranja na internetu, odnosno upotrebom mimova. U skladu sa tim, a takođe imajući na umu uspon alt-right-a, drugu grupu simbola trebalo bi proširiti još jednom stavkom, a to su:

- c) Internet simboli – u pitanju je desničarska simbolika koja nastaje i upotrebljava se na internetu, odnosno forumima, stranicama (pejdževima), društvenim mrežama. Možda najpoznatiji takav simbol je *Pepe The Frog* – u pitanju je strip crtež žapca nastao 2005, koji se 2008. proširio društvenim mrežama da bi od 2010. postao jedan od najpoznatijih simbola „alt rajta“. Pepe nije izvorno nastao kao simbol alt-right-a, i kreator ovog lika već godinama podnosi tužbe protiv ekstremnih desničara koji zloupotrebljavaju ovaj crtež. Ipak, putem alt-right korišćenja društvenih mreža, ovaj simbol se masovno proširio internetom i zaista postao glavna oznaka ovog pokreta.

U domaćem kontekstu, pandan Pepe-u predstavlja internet lik Pujó Šotka, čiji je glavni propagandni kanal bila Fejsbuk stranica [“Pujó Šotka”](#). Ova strana je već neko vreme ugašena, a originalni administratori u međuvremenu su napravili na desetine različitih strana ili profila na drugim društvenim mrežama koji dele slične, takođe desničarske, sadržaje.

Drugi primer internet simbola predstavlja „eho“, odnosno [„trostruke zagrade”](#) – u pitanju je praksa stavljanja jevrejskih imena u trostruke zagrade, prilikom pisanja na društvenim mrežama, kako bi se ukazalo na jevrejsko poreklo osobe ili subjekta, i tom oznakom pozvalo pratioce da učestvuju u cyber nasilju nad označenim neprijateljem.

IV GLAVNE TEME I DISKURSI (KRAJNJE) DESNICE U SRBIJI

U narednim pasusima pružićemo skicu glavnih tema kojima se bavi krajnja desnica, kao i primere delovanja na konkretne teme.

1. Antikomunizam

Više reči o pojedinim aspektima antikomunizma na krajnjoj desnici biće navedeno u narednim odeljcima ali na ovom mestu želimo da potcrtamo da je antikomunizam suštinsko obeležje celokupne desnice u Srbiji. Odnos prema komunizmu i prema socijalističkoj Jugoslaviji i njenom nasleđu prožima stavove prema svim drugim pitanjima kojima se desnica bavi. Jedan deo desnice baštini istorijsku ulogu četničkog pokreta, pa u skladu sa tim promovise svoj ali i četnički navodni antifašizam; drugi deo pak pravi istorijski kontinuitet u delovanju sa osvedočenim nacističkim ili fašističkim pokretima ili pojedincima sa ovih prostora, uz paralelnu promociju nemačkog ili italijanskog nacizma odnosno fašizma, kako ondašnjeg tako i sadašnjeg.

U skladu sa tim, deo desnice negira značaj Komunističke partije u pobedi nad okupatorom, dok drugi deo zamera KPJ što je u ovoj borbi uopšte učestvovala. Stavovi koji se mogu naći na desnici uključuju i negiranje uspeha i značaja NOB-a uopšte, izmišljanje i reviziju istorije o ovim temama, izmišljanje komunističkih nepravdi spram *srpskog* naroda, negiranje užasnog materijalnog i društvenog položaja celokupnog stanovništva u periodu pre SFRJ, pokušaje diskreditovanja opštedruštvenog napretka ostvarenog u periodu postojanja SFRJ itd.

2. Rasizam

Mnogobrojni su primeri desničarskih upada i napada na romska naselja, rasističkih protesta i zlostavljanja Roma/kinja sa ciljem njihovog zastrašivanja i/ili progona iz određenog naselja, kao što je bio slučaj sa protestima u [selu Jabuka 2010.](#) godine, [Zemun polju 2013.](#) godine, [Resniku 2013. godine](#), itd.

Nije uvek moguće utvrditi ko ove napade sprovodi, niti su nadležni organi uvek zainteresovani da istragu sprovedu do kraja. U kojoj meri je rasizam ukorenjen i u širem društvu, govori nam masovnost rasističkih protesta koji su za cilj imali zastrašivanje lokalnog romskog stanovništva, a u kojima je učestvovalo po nekoliko stotina ljudi, kao što je bio slučaj u primerima sela Jabuka i Zemun polja. Ne možemo ni približno da utvrdimo cifru svakodnevnih incidenata koji za svoju pozadinu imaju rasizam, a koji se dešavaju u javnom prostoru, gradskom prevozu, i tek ponekad budu [zabeleženi od strane neposrednih svedoka](#). Učesnici/ce jedne fokus grupe u Nišu organizovane u okviru istraživanja "[Romkinje i Romi i reforma sektora bezbednosti u Republici Srbiji](#)", koje se bavilo pitanjem kako Romkinje i Romi opažaju vlastitu bezbednost i rad institucija sektora bezbednosti, naveli su da "žive nebezbedno, u atmosferi u kojoj pripadnici 63.

padobranske brigade upadaju u romsko naselje i zastrašuju njegove stanovnike – što potom biva zataškano, a vinovnici prolaze nekažnjeno”.

Rasizam je tradicionalno prisutan na neonacističkoj desnici, najpre u formi rasizma [prema Romima](#) kao domaćem stanovništvu. Rasističko divljanje neonacista kulminiralo je ubistvima [romskog dečaka Duška Jovanovića](#) 1997. godine i [glumca Dragana Maksimovića](#) 2001. godine.

Pripadnici organizacije “Levijatan” su tako u više navrata, u grupama uz pretnje i uvrede, [upadali u kuće romskih porodica i oduzimali im pse](#), za koje su neosnovano tvrdili da su ukradeni i zapušteni. U sličnoj akciji, pripadnici “Srbske časti” su u saradnji sa pokretom “Levijatan” oteli konja od 17-godišnjeg romskog mladića iz Niša, i njegovo [“prevaspitanje”](#) snimali i okačili na društvenu mrežu Facebook. Spomenik Šabanu Bajramoviću nekoliko puta bio je na meti rasista, kao u [ovom slučaju 2011. godine](#) kada su rasisti na njemu ispisali “Stop ciganskom teroru”.

Najesktrerniji u javnim stavovima prema romskoj populaciji su pripadnici Srbske akcije, koji u više članaka pišu o “Ciganskom Teroru” i [“Ciganskom pitanju”](#). U decembru 2014. godine jedan od članova “Srbske akcije” [uhapšen je](#) povodom akcije ove organizacije koja je podrazumevala ubacivanje [letke rasističke sadržine](#) u poštanske sandučice u Beogradu. Slične stavove o Romima/kinjama propagiraju i članovi/ce i “Nacionalnog srpskog fronta”, kako se može videti na [ovom proznom primeru](#), kao i [Borbe 14](#), koja još i mnogo otvorenije iskazuje svoj rasizam kroz parolu [“rasno mešanje je genocid”](#).

3. Antisemitizam

Antisemitizam domaćih grupa krajnje desnice ima koren u antisemitiskim teorijama nacističke Nemačke i domaćih saradnika okupatora. Neki od antisemita iz tog perioda čija se dela i danas štampaju i dele među domaćim desničarima su Kornelije Kodreanu, Dimitrije Ljotić i vladika Nikolaj Velimirović. Taj antisemitizam je u poslednjih trideset godina obogaćen novim detaljima, pa su tako po nekim desničarskim grupama Srbi i Srbija tokom devedesetih godina dvadesetog veka bili žrtve jevrejskog lobija u SAD, a kao istaknut predstavnik jevrejskog lobija i “vladara iz senke” označava se milijarder Džordž Soroš. U imaginarijumu krajnjih desničara, *Jevreji su krivi* za sve - i [za komunizam](#), i za [kapitalizam](#), kao i za 5. oktobar.

Na forumu Stormfront 2005. godine otvorena je i stalno dopunjavana tema [“Spisak Jevreja u javnom životu Srbije”](#). Tokom [noći 21. marta 2005. godine](#) na ulazu u Jevrejsko groblje ispisani su antisemitski grafiti: "Suprotstavite se cionističkoj petooktobarskoj okupaciji", "B92 jevrejska televizija", "Jevreji paraziti napolje iz Srbije", "Hoćemo slobodu, a ne jevrejski jaram" "Srbija Srbima". Iste noći u centru Beograda lepljeni su plakati na kojima je znak televizije B92 u Davidovoj zvezdi, sa pozivom na bojkot ove televizije “zbog antisrpskog delovanja, pogubnog uticaja na srpsku omladinu, podrške nezavisnosti Kosova, podrške širenju narkomanije homoseksualizma i drugih bolesti sa zapada i podrške multirasnom novom svetskom poretku”, a kao potpisnik plakata navedena je grupa Nacionalni stroj. U noći 28. oktobra 2010. članovi “SNP Naši 1389” [oskrnavili su Šabačku sinagogu](#) - uklonili jevrejske simbole i spomen ploču i ispisali grafite “SNP 1389” i “Srbija Srbima”.

Nacističke grupe svoj antisemitizam pokušavaju da zaodenu i u tobožnju brigu o narodu Palestine. Jedan slikovit primer predstavlja “Srbska akcija” pa taj njihov [pokušaj](#) prenosimo u celosti:

“U znak podrške stradajućem narodu Palestine, pre svega stradajućoj Crkvi i pravoslavnim Palestincima, aktivisti Srbske Akcije postavili su odgovarajući transparent ispred jevrejske sinagoge u Beogradu, sa porukom: „Stop cionističkom teroru!“. Naime, sinagoge kao hramovi judaizma, bitan su stub i simbol ideologije jevrejskog šovinizma, poznate pod imenom cionizam, s obzirom da je duhovno pokriće istog, upravo judaizam.

Treći, ali ne i najmanje važan razlog za našu podršku Palestincima je to što oni, makar i nesvesno, svojom grčevitom borbom za opstanak odlažu zacarenje samog Antihrista, čiji dolazak je prorečen Svetim Pismom i Svetim Predanjem, i koji jeste očekivani jevrejski „mesija“, čije će ustoličenje predstavljati završnu fazu antihrišćanske globalizacije. Naime, kako je rečeno, Antihrist će se zacariti u Jerusalimu, u obnovljenom Solomonovom hramu, a ta je obnova nemoguća dok se ne poruši čuvena džamija Al-Aksa, koja se nalazi na mestu nekadašnjeg Solomonovog hrama i koju muslimani smatraju svojom najvećom svetinjom u celoj Palestini. U tom kontekstu, značaj opstanka Palestine srodan je značaju postojanja pravoslavnog Cara u prošlosti, koji jeste „onaj koji zadržava“ (dolazak Antihrista). Naime, ritualno ubistvo poslednjeg pravoslavnog Cara (ruskog Svetog imperatora Nikolaja), koje su 1918. godine sproveli judeo-boljševici, upravo je omogućilo ulazak u novu etapu napredovanja antihrišćanskog zla u svetu. Stoga, izraelsko-palestinski sukob krije u sebi i mistične činjenice, vezane za pravoslavnu eshatologiju i pogled na budućnost čovečanstva.”

Nešto slično je pokušavao i “Obraz”, koji je svojevremeno sastavio [spisak “srpskih neprijatelja”](#), a među njima su: “Cionisti (Antihrišćanski jevrejski rasisti), ustaše, muslimanski ekstremisti, šiptarski teroristi, lažni mirotvorci, partijaši, sektaši, perverzenjaci, narkomani i kriminalci”. Na pitanje novinarke RSE [u intervjuu iz 2009. godine](#), kako to da su među prvima na spisku “cionisti i antihrišćanski jevrejski rasisti”, vođa “Obraza”, Mladen Obradović odgovara: “Tačno, niko nije rekao jevrejski narod”.

4. Nacionalizam

Uz sve prethodno uz krajnju desnicu prirodno ide i nacionalizam. Kao drugo lice antikomunizma, na isti način prožima sve ideje i aktivnosti krajnje desnice. Akcenat je na *srpstvu*, odnosno nasuprot komunističkom internacionalizmu, u prvi plan stavlja se nacija. U narednim pasusima biće više reči o konceptu *žrtve* koji ide ruku pod ruku sa nacionalističkim vizijama, a na ovom mestu ćemo se zadržati na nekim osnovnim primerima nacionalističkih ideja koje promovišu sve grupe krajnje desnice.

Tako "Srpska stranka Zavetnici" u svom [programu "nacionalno odgovorne politike"](#) kao "osnovni problem Srbije navodi "izostanak srpske paradigme" koju vide kao "temelj države i društva koji najdilazi sve ideologije, partijske podele i različite poglede na politička pitanja". Ističući da je "nedopustivo da našu državotvornu misao menjamo za ideju globalizma i evroatlantizma", dodaju: "Nametnuta je logika da je sve domaće prevaziđeno i retrogradno, a sve tuđe poželjno i prihvatljivo. Započet je brutalni obračun sa vrednosnim sistemom društva, omalovaženi su nacionalni ponos i dostojanstvo, degradirani tradicija, prosveta i kultura. Tendenciozno su čitavom narodu stvarani kompleksi niže vrednosti i pogrešna slika da je Srbija na mapi sveta nebitna, mala i nevažna i da kao takva ona ne može samostalno da odlučuje o svojoj unutrašnjoj i spoljnoj politici."

Kod "Srpske desnice" Miše Vacića, osnove programa čine tradicionalizam i rodoljublje kao garanti nacionalnog identiteta i politike. "Vidljivi izrazi tradicije u kontekstu srpskog identiteta, a za koje se Srpska Desnica zalaže su: patrijarhalno društvo, pravoslavna vera, poštovanje i održavanje simbola i institucija koje čuvaju sam identitet (simboli heroja, figura oca, majke, porodice, vojske, rada, domaćina, princip autoriteta, princip društvene hijerarhije, monarhistički princip kao pre svega društveno organizacioni a ne nužno ustavni, pravni ili politički)", navodi se u njihovom [programu](#). Kao osnovne probleme društva vide "razaranje nacionalnog tkiva", "razbijanje nacionalnog biološkog tkiva", "gubitak nacionalnog identiteta", itd.

Srpska akcija na istom tragu [smatra](#) da je *dužnost* "svakog Srbina borba za ujedinjenje i oslobođenje srbskih zemalja, kao i borba da srbski državno-narodni Dom bude uistinu srbski, to jest da ima osoben društveni sklop koji je skrojen po svetosavskom uzoru - po meri autentičnog srbskog duha i srbskog interesa." *Idejna srž tog svetosavskog uzora* izražena je "zavetnom srbskom vertikalom: Bog – Vladar – Domaćin. Ona je stub naše ideologije koju još nazivamo i srbskim narodnim socijalizmom, kao savremenim političkim izrazom Srpske ideje."

Govoreći o svojoj organizaciji "Pokret Živim za Srbiju", [Jovana Stojković ističe](#) da Pokret sebe vidi kao "narodni, porodični, rodoljubivi pokret, koji visoko vrednuje nacionalnu osvešćenost, tradiciju i kulturno nasleđe", dok za nacionalizam kaže da ga ne shvataju "kao ideologiju, već stvar kućnog vaspitanja"

Slični ili gori iskazi mogu se naći i u programima i delovanju drugih grupa krajnje desnice. Dve najnovije krajnje desničarske grupe uzimaju simptomatična imena [Beogradski nacionalisti](#) i [Novosadski nacionalisti](#).

5. Srpski narod kao žrtva

Možda glavna karakteristika krajnje desnice jeste izvrtnje određenih događaja i činjenica, kako bi se iskonstruisala uloga žrtve i onda pružao otpor navodnim opresorima. U tom smislu, srpski narod ističe se kao najveća žrtva raznoraznih okolnosti kroz istoriju.

Tako je stvaranje Jugoslavije, bilo kraljevine ili socijalističke, služilo “zatiranju” srpske državnosti, srpskog naroda i smanjenju granica zemlje.

U prvi plan ističe se da je “srpski narod najviše postradao tokom Prvog svetskog rata”. Kada je reč o Drugom svetskom ratu, mogu se primetiti različiti narativi o ovim istorijskim događanjima, kao što su, na primer: srpski narod je putem komunističkog zločinačkog delovanja uvučen u Drugi svetski rat, a Nedić nije kolaborator nacizma već “srpska majka” koja je *samo* pokušavala da isposluje najpovoljniji sporazum za narod, i time ga zaštiti; za sve što se posle dešavalo krivi su komunisti; srpski narod je, od svih naroda na svetu, jedini imao dva antifašistička pokreta - NOB i četnički pokret, a komunisti su krivi što to nije prepoznato u zvaničnoj istoriji, takođe, da nije bilo njih, danas bismo imali savremenu monarhiju, evo pogledajte Švedsku i Norvešku; komunisti su za cilj imali preuzimanje vlasti i uništenje srpskog naroda, a ne borbu protiv okupatora, a takvo delovanje su nastavili i po preuzimanja vlasti. Zajednička crta svih ovih narativa je i antikomunizam.

Revizionistička istorija na ovu temu donosi i *Državnu komisiju za pronalaženje i obeležavanje svih tajnih grobnica u kojima se nalaze posmrtni ostaci streljanih posle oslobođenja 1944*, osnovanu 2009. godine, čiji je zadatak bio „1) [istražiti, pronaći i obeležiti sve tajne grobnice u kojima se nalaze ostaci streljanih posle septembra 1944](#), 2) [utvrditi tačan broj streljanih lica od septembra 1944](#).” Pored toga što je “medijska kampanja uoči i nakon osnivanja Državne komisije za tajne grobnice dodatno [je] [aktuelizovala istorijski stereotip](#) o visokim brojkama stradalih, naročito na području Beograda i u pojedinim delovima centralne Srbije”, njeni nalazi su [takođe osporavani](#).

Isti narativ sa desnice se čuje o ratovima vođenim na području SFRJ tokom 1990-ih godina. Celokupan diskurs zapravo oscilira između narativa o srpskom narodu kao najvećoj žrtvi ratova, i narativa o Velikoj Srbiji, teritoriji na koju “Srbi polažu pravo”, a koju su okupirali drugi narodi, koji ne samo da na nju nemaju pravo, nego nemaju pravo ni da se zovu drugim etnonimima, s obzirom na to da su od Srba i potekli.

6. Kosovo

Proglašenje nezavisnosti Kosova, 2008. godine izazvalo je veliki bes desnice i postalo jedna od centralnih tačaka njenog delovanja. Već prilikom samog proglašenja, na [proteste u organizaciji vlasti](#) organizovano su dolazile i gotovo sve navijačke grupe, kao i (krajnje) desno orijentisane organizacije, a neredi koji su tom prilikom usledili između ostalog su uključivali paljenje ambasade SAD u Beogradu.

Pored insistiranja na tome da “nema predaje” Kosova, niti priznavanja njegove nezavisnosti, aktuelni diskurs desnice podrazumeva negiranje albanskih i drugih žrtava, veličanje i preuveličavanje broja srpskih žrtava, kao i mitologizovanu, mistifikovanu i romantično obrađenu verziju zločinačkih aktivnosti koje su vlasti Srbije (tada Savezne republike Jugoslavije) na Kosovu sprovodile pre NATO bombardovanja.

Desničarski diskurs oko Kosova isprepletan je različitim perspektivama i uključuje “nema predaje” diskurs i zagovaranje formiranja Zajednice srpskih opština, a pored mnogobrojnih protesta i

aktivnosti na ove teme, kao i napada na one subjekte koji imaju drugačiju interpretaciju dešavanja na KiM, poslednjih godina desnica svoje aktivnosti usmerava i na humanitarnu pomoć srpskom stanovništvu, uz isticanje lošeg (materijalnog) položaja u kome žive Srbi.

U periodu od 2018. već postojeći diskurs, uz svesrdnu pomoć Republike Srbije i Srpske Pravoslavne Crkve, postao je obogaćen i novim pesmama o Kosovu, kao i dokumentarnim i igranim filmovima koji se bave ratom na Kosovu 1999. sa desničarskih pozicija. U pitanju su filmovi "Balkanska Međa", "Košare", dokumentarni film "Ratne priče sa Košara" i dokumentarni ratni film "Ratne priče sa Paštrika".

Kosovo i aktuelna politička dešavanja oko njega su i tema brojnih televizijskih emisija, posebno na pro-vladinim televizijama sa nacionalnom frekvencijom poput televizije Pink i Happy, u čijim emisijama na temu Kosova često gostuju Miša Vacić, Milica Đurđević Stamenkovski, Vojislav Šešelj, Milovan Drecun, Dragoslav Bokan, Miloš Ković i drugi istaknuti desničari/ke. Različite grupe krajnje desnice, a među njima i Srpska desnica, često organizuju javne događaje i [tribine](#) sa temom iskustava boraca sa ratišta na Kosovu i Metohiji, ili [komemoracije](#) vojnicima stradalim na Košarama, u sklopu širenja opštijeg narativa koji negira zločine srpske države nad Albancima/kama i propagira da su jedine žrtve u celokupnoj istoriji kosovskog konflikta - Srbi.

Najglasnije organizovane desničarske grupacije koje se bave temom Kosova su: Zavetnici (na primer: <http://www.zavetnici.rs/kosovo-i-metohija-suverena-i-slobodna-srbija/>), [koji se protive potencijalnom priznanju nezavisnosti](#) Kosova od strane Srbije, što postaje i deo njihovih [predizbornih obećanja](#); Srpska Desnica, Obraz, 1389, [Živim za Srbiju](#), [Srpska Akcija](#), itd.

7. Republika Srpska

Republika Srpska, poput Kosova, ima posebno mesto u repertoaru domaćih (krajnje) desničarskih grupa. Predstava o njoj ide od bastiona srpstva do branika pravoslavlja od *najezde islamizma*, još jednog fronta na kome Zapad ratuje protiv srpskog naroda, najčešće pokušajima da se ista ukine ili da joj se smanje sadašnja ovlašćenja. Grupe poput "Srbske časti" su rado viđeni gosti u Banja Luci, posebno prilikom Parade za dan Republike Srpske 9. januara.

foto: Srbska čast u pripremama za prisustvovanje [na paradi povodom Dana Republike Srpske](#)

Da bi se narativ krajnje desnice oko Republike Srpske razumeo u potpunosti, potrebno je imati u vidu barem dva faktora. Prvi je to da su srpski nacionalni projekti tokom raspada SFRJ devedesetih doživeli neuspehe i poraze, a da je jedini delimični izuzetak od toga u očima desničara Republika Srpska, tako da se u njeno veličanje ulaže dosta energije, i ona se predstavlja kao svetli primer iz skorašnje istorije. Drugi je usko vezan sa državnu politiku, i bliskost vlasti u Banja Luci i Beogradu sa pokretima krajnje desnice, i njihovo korišćenje u dnevno-političke svrhe, kao što je već pomenuto pojavljivanje i delovanje "Srbske Časti" u Republici Srpskoj.

Tako su na krajnjoj desnici česta obeležavanja Dana Republike Srpske 9. januara, kao što su to u nekoliko navrata činili "[Zavetnici](#)", ili nešto skromnije "[Borba 14](#)", "[Srbska akcija](#)" i "[Generacija identiteta](#)", a uz već podrazumevano negiranje genocida u Srebrenici, s vremena na vreme se zagovara i otcepljenje Republike Srpske, kao što se može videti na primerima "[Srpske Desnice](#)" ili "[Srbske akcije](#)", a ova pretnja nije strana [ni zvaničnicima RS](#).

8. Srpska pravoslavna crkva

Odnos krajnje desnice i Srpske pravoslavne crkve obično podrazumeva da krajnja desnica ne propušta priliku da veliča ulogu SPC u društvu i državi i "brani" je od zamišljenih neprijatelja. Sa druge strane, crkveni velikodostojnici ne izbegavaju da pokazuju bliske odnose sa vođama krajnje desničarskih pokreta - od ličnog obavljanja religijskih obreda poput venčavanja predstavnika krajnje desnice, obeležavanja slave stranaka i pokreta do kontakata sa predstavnicima/cama krajnje desnice. Pored toga, postoji konsenzus krajnje desnice i SPC po pitanjima poput abortusa, Kosova, LGBTQI+ populacije, kao i predstave o tome kako treba da izgledaju porodični i muško ženski odnosi pa ne čudi da se u različitim akcijama mogu naći na istoj strani.

Uloga SPC u ponovnom konstituisanju države Srbije, kao nezavisne i nesocijalističke zemlje, višestruka je. Najpre, SPC je igrala značajnu ulogu u promociji srpskog nacionalizma tokom ratova 90-ih, a nakon svrstavanja uz opoziciju u drugoj polovini 90-ih i uspostavljanja državnog i društvenog režima posle 5. oktobra 2000. godine, postaje jedan od najvažnijih političkih i društvenih subjekata. Jedan od prvih zahteva koji je SPC nakon 5. oktobra uputila novim vlastima - uvođenje veronauke u škole, [uslišen je i sproveden](#) već 2001. godine. Sveštenik Nikolaj Velimirović, [kolaboracionista](#) tokom Drugog svetskog rata, sahranjen je 1956. u Libertvilu (SAD), [njegove mošti su prenete u Srbiju](#) 1991. godine, a 2003. godine njegovom [kanonizacijom](#), odnosno imenovanjem za svetitelja, zaokružen je projekat rehabilitacije koji je sprovodila SPC.

Organizacije krajnje desnice takođe su, tokom poslednjih 30 godina, nekoliko puta u različitim crkvama organizovale pomen osvedočenim saradnicima nacista tokom Drugog svetskog rata. Poznati su primeri [pomenu Milanu Nediću i Dimitriju Ljotiću](#) 2009. godine u Sabornoj crkvi u Beogradu, [parastosa 2013.](#) u Kruševcu i Nišu, [parastosa i obeležavanja godišnjice smrti Ljotića 2016. godine u Smederevu](#) u organizaciji Srbske akcije, [parastosa Dimitriju Ljotiću 2017. godine održanog](#) u Novom Sadu. Inače, najraniji [pomen Dimitriju Ljotiću bio je 1993. godine](#) u crkvi Aleksandra Nevskog u Beogradu.

Posebno mračnjaštvo i iracionalnost desnica je iskazivala tokom pandemije kovid-19, odnosno u vreme kada su preminuli određeni funkcioneri SPC - pre svega Amfilohije i patrijarh Irinej. Naime, uprkos ogromnoj opasnosti po javno zdravlje, sahrane oba ova zvaničnika održane su kao javni događaji (Amfilohijeva čak i sa otvorenim kovčegom), uz masovno prisustvo vernika/ca, uz ljubljenje pokojnika ili pak stakla kojim je prekriven, dok su gotovo sve grupe (krajnje) desnice oštro reagovalе na svaki glas razuma koji je pozivao na zabranu ovakvih manifestacija u doba pandemije.

9. Militarizam

Tolika količina *neprijatelja* koji zaokupljaju krajnju desnicu, zahteva i odgovarajući odgovor, koji su krajnje desničarske organizacije, pored ostalog pronašle u militarizaciji Republike Srbije i njenog društva. Ta militarizacija se ogleda u prvom planu zahtevima za [ponovno uvođenje obaveznog služenja vojnog roka](#), koji se kao tema svake godine pojavljuje u medijima i među državnim vrhom.

Potrebe da se isprave “istorijske nepravde” i osvete realni ili izmišljeni zločini počinjeni nad srpskim narodom, kao i porazi u ratovima devedesetih, rešavanje pitanja Kosova vojnim putem, zaštita Srbije i njenih interesa od brojnih neprijatelja, traže stvaranje *moćne i ogromne srpske vojske*. Ovo sa sobom nosi i ostale vrednosti bliske desnici, poput autoritarnosti, maskulinizma - vojska kao institucija treba da mlade ljude nauči *redu i disciplini*, i da od njih stvori *muškarce i buduće domaćine*.

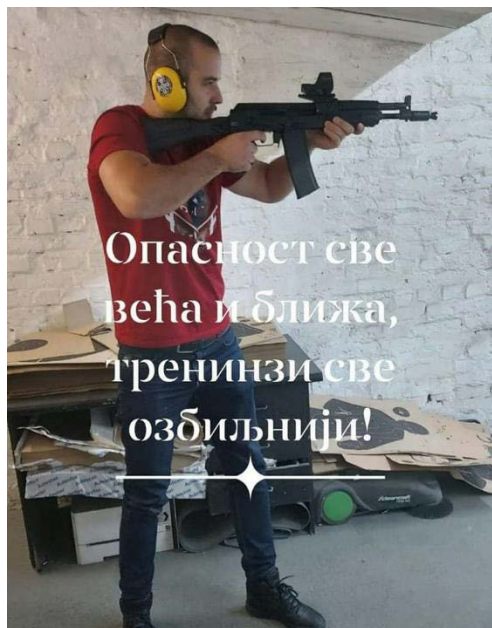
Ova vrsta militarizacije vidljiva je u programima i načelima pokreta [Živim za Srbiju](#), [Zavetnika](#), [Srpske desnice](#), [Dveri](#), a s vremena na vreme u medijima se mogu čuti i stavovi o zakonskom sankcionisanju ili [dodatnom oporezivanju](#) onih koji izbegavaju služenje vojnog roka.

Neki od pokreta idu dalje po tim pitanjima, pa zagovaraju uvođenje teritorijalnih odbrana, raznih vojnih i paravojnih kurseva i obuka u osnovnim i srednjim školama, dok drugi organizuju dečije vojne kampove.

“Sport-zdravlje-nacionalizam” parola je pod kojom je pokret 1389 pravio teretane na otvorenom širom zemlje, dok danas tu politiku nastavlja [Srpska desnica](#). Ovaj slogan u periodu oko 2012. godine takođe je koristila nacistička organizacija “[Krv i čast - divizija Srbija](#)”, kao što se vidi na slici u prilogu.

U sklopu propagiranja militarizma, skoro sve organizacije krajnje desnice zalažu se za poboljšanje statusa i ugleda ratnih vojnih veterana, i bolji odnos prema srpskoj vojnoj istoriji. Nisu retka obeležavanja godišnjica [na primer bitke na Košarama](#), [polaganje cveća na spomenike palim borcima u ratovima od 1990. do 1999](#), organizacija [prijema za ratne veterane](#), ili pak aktivnosti usmerene ka omogućavanju [određenih socijalnih olakšica](#) za veterane na nivou lokalnih samouprava.

Izvor: [FB strana Narodnih patrola](#)

10. Natalitet, porodica, deca

“Temelj naše socijalne politike je - PORODICA!” Ovako glasi deo stranačkog [programa](#) “Srpske stranke Zavetnici”, sa kojim bi se složile i ostale grupe krajnje desnice poput stranke [Srpske Desnice](#), Pokreta “Živim za Srbiju” ili “Srpske Akcije”. Pored zajedničke teme, pomenute organizacije imaju i sličan pristup rešavanju problemima niskog nataliteta, sa istim ciljem obezbeđivanja rađanja što više *srpske* dece i rešavanja problema bele kuge. Zamišljena rešenja ovih problema kreću se od predloga zabrane abortusa, raznih vrsta državnih kredita mladim majkama i mladim bračnim parovima, oslobađanja od poreza majki koje imaju četvoro ili više dece, omogućavanja besplatnih parking mesta, dodatnih i specifičnih dečijih dodataka, do otvaranja [Savetovališta za zdravu i srećnu srpsku porodicu](#).

Ovolika pažnja i posvećenost pomenutom problemu niskog nataliteta nije slučajna. Ona potiče iz desničarskih propagiranja tradicionalnog oblika porodice i rodnih uloga - za ženu, [pre svega uloga majke](#) - kao i zabrinutosti za brojčano [očuvanje srpskog naroda](#), predstave da je Kosovo delom *izgubljeno zbog visokog nataliteta kosovskih Albanaca*, i straha da se taj *scenario* može ponoviti i u ostalim oblastima u kojima živi srpski narod. Novi tipovi narativa i aktivnosti u vezi sa porodicom i decom jesu tvrdnje pojedinih krajnjih desničara/ki da se “[srpska deca izvoze u inostranstvo](#)”, da se [putem centara za socijalni rad srpska deca otimaju od roditelja](#) radi prodaje u inostranstvu, i da su u centrima za socijalni rad zaposlene osobe koje za cilj imaju razaranje tradicionalne porodice i oduzimanje dece od roditelja.

11. Abortus

Sve desničarske grupe iskazuju protivljenje abortusu, koje je u vezi sa negativnim stavom Srpske pravoslavne crkve prema istom. Preuveličane brojke izvršenih abortusa godišnje u Srbiji služe kao argument koji se nadovezuje na desničarsku priču o natalitetu i *snazi* tj. brojnosti srpskog naroda, kao i vid pritiska i osuđivanja žena koje nisu izabrale tradicionalnu ulogu majke.

Srpska desnica tako, pored toga što se [politički protivi abortusu](#), u svom [programu](#) navodi:

„Evropske vrednosti“ su anticivilizacijske vrednosti čije bi prihvatanje Srbiju i Srbe odvelo ka mraku novog varvarizma. Navedimo samo neke od evropskih anti vrednosti: razbijanje porodice kroz feministički imperativ žene kojoj je karijera ispred porodice, uništenje tradicijskog identiteta polova kroz zakonski paket odbrane prava LGBT zajednice umesto da se ovi vidovi ponašanja koji oslabljuju nacionalno tkivo suzbijaju ili čak zakonski ograničavaju, razbijanje nacionalnog biološkog tkiva kroz ideologiju roda (umesto pola) što je najveće feministička i postmodernistička pobeda u smislu njene integracije u zakonsku regulativu Evropske Unije, prava manjina čija je funkcija takođe uništenje nacionalnog biološkog tkiva kroz zakonsku favorizaciju etničkih i religijskih grupa neprijateljskih prema starosedeocima evropskih država, potpuna sekularizacija društva koja za cilj ima svođenje ljudskog bića na životinju ograničenu na biološke impulse, ideologija hedonizma, ideologija konzumerizma, ideologija individualizma koji od čoveka stvara jedinku zainteresovanu samo za lični interes i nesposobnu za bilo kakav vid kolektivnog života ili empatije osim ukoliko ona nije na silu izdejstvovana represivnim zakonskim merama, ideologija abortusa kao nečega što se prezentuje kao „pravo žene“ da sama odluči o tome da li će biti majka ili ne, a pri čemu se prećutkuje da se ne radi o bilo čemu drugom nego o tome da žena tu u stvari odlučuje da li će poostati ubica sopstvenog deteta, potpuno nezaštićenog i zaista ugroženog bića (za razliku od sodomita ili etničkih manjina) pred monstruožnom samoživošću sopstvene majke. Srpska Desnica se snažno zalaže za izbor da li će majka postati majka ali malo ranije – pre stupanja u seksualni odnos a ne abortusom. To je vrlo prosto i moguće, samo je potrebno ograničiti varvarsku nezajažljivost za čulnom nasladom a ne žrtvovati život drugog ljudskog bića koje nije u stanju da se brani. ”

Srpska akcija takođe se protivi abortusu, [navodeći](#) da su: “Antihrišćanski demo(no)kratski režimi u Srbiji, saučesnici [su] u ovoj zločinačkoj praksi jer jemče pravo na čedomorstvo i štite feministički šljam koji isto promoviše, predstavljajući abortus kao ‘pravo žene’.” Borba 14 je svojevremeno svoje protivljenje abortusu iskazivala putem poezije i proze kao u primerima [ove priče](#) ili “[Dnevnika nerođene devojčice](#)”, dok na jednom [anti-antifa portalu tekst koji je potpisan sa Krv i čast Srbije](#) navodi: “vremena nema, nakon svakog osvrta primećujemo da postajemo stranci u svojoj sopstvenoj zemlji i sve što mislimo da je naše postaće ‘njihovo’. Stoga moramo ubrzati naše umnožavanje i boriti se dok još imamo vremena. Krenite najlakšim i najlepšim putem ka pobedi, jer deca nikome ne treba da predstavljaju odricanje i problem, već ponos i ljubav ka svojoj rasi”. Srpska čast na svojoj FB strani često [deli anti-abortus propagandu](#).

Grupe krajnje desnice koje zagovaraju politike protiv abortusa najčešće se oslanjaju i na netačne i preuveličane podatke o broju abortusa koji se obavljaju u Srbiji. Ovaj diskurs moguće je videti i u mejnstrim medijima, a neretko ga koriste i predstavnici vlasti, kao što se može videti [na primeru Slavice Đukić Dejanović iz 2018. godine](#), u vreme kada je obavljala funkciju ministarke za populacionu politiku. Na sličan način, kada se u javnosti pokrene pitanje rešavanja statusa Kosova, vlast se koristi zamenom teza kako bi potencijalni gnev sa sebe usmerila na neku drugu društvenu grupu, tj. žene. Tako je [A. Vučić tvrdio](#) da usled velikog broja abortusa koji je izvršen

60-ih, 70-ih i 80-ih godina prošlog veka nemamo dovoljno stanovništva koje bi naselilo Kosovo i (od)branilo ga.

12. Selo

Srpsko selo i srpski seljak, domaćin, predstavljaju još jednu neuralgičnu tačku domaćih organizacija krajnje desnice. Ove organizacije u njemu vide osnovu srpskog naroda, utočište tradicionalnih vrednosti i načina života kojima se treba vratiti i na koje se treba ugledati, ali i potencijalne izvore izbornih glasača koji se mogu pridobiti uvažavanjem problema seoskog stanovništva, u vezi sa infrastrukturom, belom kugom, ili problema seljaka na tržištu poljoprivrednih proizvoda, za koje većina organizacija krajnje desnice ima posebno izdvojeno mesto u svojim stranačkim programima ili manifestima. Imajući u vidu istoriju na ovim prostorima, tokom koje je seosko stanovništvo dominiralo u odnosu na gradsku populaciju, krajnja desnica povezuje srpsko selo sa idealizovanom slavnom srpskom istorijom, u kojoj je srpski seljak, zajedno sa svojim tradicionalnim vrednostima, omogućavao pobeđe i rast srpskog naroda.

Primeri odnosa prema ovim temama su mnogobrojni - pokret “Živim za Srbiju” u delu programa [“Poljoprivreda i ruralni razvoj”](#), “Srbska akcija” u delu programa [“Poljoprivreda”](#), “Zavetnici” u odeljku [“Srpsko Selo i poljoprivreda”](#), [“Srpska Desnica”](#), te “Carostavnik” kao što se može videti u prenetom tekstu [“Domaćinski princip”](#).

13. Vakcinacija

Tokom poslednjih deset godina, na krajnjoj desnici se pokrenula i tema vakcinacije, preciznije deo desnice aktivno učestvuje u antivakcionalnoj kampanji. Najglasnija predstavnica ovog trenda je dr Jovana Stojković ispred pokreta “Živim za Srbiju”, čija je glavna politička tema upravo ova. Dr Jovana Stojković u svojim *“zalaganjima za neobaveznu i dobrovoljnu vakcinaciju”*, putem brojnih gostovanja iznosi neistine tvrdnje u vezi sa sastavom vakcina i njihovim posledicama po zdravlje i život dece, dovodeći ih u vezu sa autizmom, autoimunim bolestima i sindromom iznenadne smrti. Takve tvrdnje su povezane sa širim krugom teorija zavere, u kojima se vakcine predstavljaju kao *sredstvo za depopulaciju stanovništva*, kao što se na primer može videti u [jednom od saopštenja](#) pokreta “Živim za Srbiju”.

Mnoge istaknute ličnosti krajnje desnice takođe zagovaraju i antivakcinaške teorije zavere. Tako je, na primer, Srđan Nogo, nekadašnji funkcioner “Dveri”, pored toga što se protivi vakcinaciji i uopšteno propagira mnoge različite teorije zavere [u vezi sa aktuelnom pandemijom](#), 9. maja 2020. bio i organizator protesta protiv [“raspisanih izbora, protiv migranata, 5G mreže, obavezne vakcinacije, globalističkog sistema, potpisivanja Briselskog sporazuma, protiv sadašnje, ali i bivše vlasti”](#).

14. Anti-antifa

“Nismo mi fašisti, mi smo anti-antifa.” Ova parola jedna je od često ponavljanih fraza na krajnjoj desnici. Koristi se za skrivanje prave ideološke pozicije krajnje desnice putem isticanja sukoba sa nekim zamišljenim antifa pozicijama, gde se u prvi plan ističu iskrivljene, a često i lažne slike o antifašizmu. Ova pozicija u domaćem kontekstu pre svega podrazumeva diskreditaciju antifašističkih vrednosti i tradicije, istorijski revizionizam, antikomunizam, zagovaranje rehabilitacije (saradnika) nacista i fašista.

Po strukturi, anti-antifa je kao pojava sličan pojavi “alt-right”-a. U javnosti se ovaj pojam koristi da se a) antifašisti/kinje prikažu negativno, b) zabašuri prava - desničarska/nacistička/fašistička - politika koju predstavnici/ce anti-antifa diskursa zagovaraju.

U Srbiji, sve organizacije krajnje desnice su oduvek bile na anti-antifa pozicijama. Međutim, ozbiljnu prepreku u argumentaciji onim grupama koje nisu htele da se otvoreno prikazuju kao nacističke ili fašističke pravila je činjenica da je partizanska Narodnooslobodilačka borba na prostoru Jugoslavije, pa samim tim i Srbije, porazila okupatora, te da su, na svetskom nivou, partizanski NOB i Komunistička partija Jugoslavije iz rata izašle kao pobednici, dok su nacističke i fašističke ideologije, kao i četništvo, pretrpeli poraz.

Rehabilitacija četničkog pokreta, koja je na nivou društva otpočela još 90-ih, a zakonski i formalno-pravno završena posle 2000. godine, na desničarskoj sceni uticala je na izvesna prekomponovanja.

Određene grupe koje baštine tradiciju Nedića ili Ljotića, zalažu se za njihovu rehabilitaciju. Neke druge grupe krajnje desnice, sada kada su četnički pokret i neki od njegovih istaknutih pojedinaca rehabilitovani, prigrlile su državno promovisan narativ o “Srbiji kao jedinjoj zemlji koja je imala čak 2 antifašistička pokreta u Drugom svetskom ratu” - partizanski i četnički. Između ostalog i na taj način, u jednom periodu između 2000. i 2010. određene organizacije krajnje desnice lažno su se predstavljale kao antifašisti, poput [SNP 1389](#) koje ističu antikomunistički karakter svog “antifašizma”. Isto su postupale Dveri, koje su svojevremeno objavile sopstveni “[Antifašistički manifest](#)”, dokument u kome se istovremeno veliča isključivo srpski antifašizam te negira postojanje jugoslovenskog, ali i opravdava zahtev za rehabilitacijom Milana Nedića.

Neke organizacije će se predstavljati kao “antifašističke”, istovremeno demonizujući autentični antifa pokret, kao što se može videti na primeru teksta “[Anarho-gej koalicija: antifa - novi Otpor](#)” objavljenog na sajtu SNP 1389. Sa druge strane, neke grupe poput [Borbe 14](#), eksplicitnije su obrazlagale svoj anti-antifa stav:

“Baš zbog toga što nas nazivaju i smatraju FAšistima, pederi, lezbejke, biseksualci, transeksualci, tzv. LGBT populacija, komunisti, anarhisti, liberali, narkomani, pedofili, sektaši i sav ostali levičarski ološ, jednim imenom sebe naziva Antifa. Oni poriču i mrze samu Srbiju. Svaka neugodna i neuspela stvar u Srbiji, svaka nesreća srpskog naroda kod njih izaziva radost, sreću i smeh. Oni mrze narodnu kulturu i običaje, tradiciju i srpsku istoriju. To je njihova zajednička osobina, to je ono što njih spaja, mržnja prema Srbiji i svemu što

je srpsko. Prostaštvo, nekultura, divljaštvo, anarhija, nedolično ponašanje i narušavanje javnog morala je ono po čemu su oni prepoznatljivi.

Srpski nacionalisti, tačnije, nacional-socijalisti nisu im ostali dužni. Svi srpski nacionalisti koji se protive svemu gore navedenom samostalno ili u grupama deluju pod zajedničkim imenom Anti-antifa. Anti-antifa nije organizacija već nacional-socijalistički odgovor na anti-srpsko delovanje i divljanje tzv. antifašističkih organizacija koje su mahom postavljene i plaćene od strane cionističkih moćnika sa ciljem razaranja iznutra našeg nacionalnog i rasnog identiteta i vrednosti.”

Ova situacija tih godina je bila toliko izražena, da su čak i neke grupe ili pojedinci sa leve pomislili da bi saradnja sa pomenutim kvazi-antifašističkim grupama bila adekvatan potez.

Mnoge od krajnje desničarskih grupa tokom vremena menjale su svoj odnos spram ovog pitanja. To je bilo posebno vidljivo, na primer, u vreme pojavljivanja Donalda Trampa u mejnstrim politici SAD, kada su neki od domaćih krajnjih desničara, koji su se do ne tako davno predstavljali kao antifašisti, [prigrlili Trampovo označavanje antifa grupa](#) kao terorističkih.

Unutrašnji neprijatelji:

15. Druga Srbija, „autošovinisti“

Deo aktivnosti domaće krajnje desnice odnosi se na obračune i “*razotkrivanje*” navodnih *neprijatelja srpskog naroda*, koji se označavaju terminima poput “autošovinisti”, “[drugosrbijanci](#)”, “soroševi plaćenici”, “domaći izdajnici”. “[Autošovinizam](#)” je termin kojim desničari pokušavaju da svaku kritiku nacionalizma ili bilo čega što se odigrava unutar nacionalne države predstave kao “mržnju prema sopstvenoj naciji”.

Ova “podela” vuče svoje korene iz perioda raspada SFRJ, kada je izraz “Druga Srbija” počeo da se koristi u intelektualnim krugovima kao oznaka za sve koji su odbili podršku i saradnju sa tadašnjom vlašću, ratnom, nacionalističkom ideologijom i bili protiv rata odnosno učestvovali u mirovnom aktivizmu. Krajnja desnica je zdušno prihvatila i razradila pojam kojim je onda označavala podelu na ono što ona smatra “patriotskim” snagama i njihovim protivnicima, i tokom vremena ga proširivala, tako da se razne odrednice, poput “drugosrbijanaca”, “liberala”, “autošovinsta” koriste poput sinonima. Pošto je u percepciji krajnje desnice, u pitanju borba na život i smrt srpskog naroda u svojevrsnom kulturnom ratu, ona ne štedi ove etikete i lepi ih bilo kome ko se usudi da dovede u pitanje delovanje pomenutih desničarskih organizacija, ratnih zločina počinjenih od strane srpskih snaga, Srpske pravoslavne crkve, a u poslednje vreme i bilo kome ko se uopšte buni na bilo koju temu. Jedan od primera je priloženi tvit Miše Vacića.

Misa Vacic
@MisaVacic

Liberali, domaci izdajnici, autosovinisti, drugosrbijanci, strani placenici, nvo i lgbt aktivisti i ostala ostrascena masa od 5 miliona laznihi profila na tviteru.

Vase prebrojavanje je vas poraz.
Na svakom događaju okupimo vise ljudi. Iz nemoci histericno vredjate. [#subotari](#)

12:36 AM · Dec 14, 2018 · Twitter for Android

Krajnje desničarska kampanja protiv NVO sektora svodi se na priču o “stranim plaćenicima” koji se mešaju u “unutrašnja bezbednosna i politička pitanja Republike Srbije”, te je stoga neophodno zakonski regulisati njihovo delovanje, što bi između ostalog podrazumevalo da se određene NVO označe kao “strani agenti”, za šta se na primer [zalaže](#) Srpska stranka Zavetnici.

Stalni su i napadi usmereni ka nevladinim organizacijama, koje usled višedecenijske negativne kampanje u medijima, svojih tema delovanja i organizacije predstavljaju lake mete za napade i prikupljanje simpatija desničara. Lista “domaćih izdajnika” ne završava se sa nevladinim organizacijama. Skoro svako ko se protivi vladajućoj politici ili politici vladajuće stranke, može biti označen na ovaj način.

16. LGBTQI+

Krajnja desnica LGBTQI+ populaciju smatra *psihičkim bolesnicima*, koji se mogu *tolerisati* dokle god sa svojim *poremećajima* ne izlaze u javnost ili hoće da leče svoju “*bolest*”, a borbu za njihova prava ili samo prisustvo u javnom prostoru smatraju uvredom i provokacijom *srpskog naroda* i Srpske pravoslavne crkve, te izrugivanjem tradicionalnim vrednostima. Posebna pažnja se posvećuje LGBTQI+ aktivizmu, u kome se prepoznaje *sistemska, spolja organizovano i plaćeno* delovanje koje, putem širenja *gej propagande*, za cilj ima uništavanje srpske porodice i institucije braka.

Koren ovih stavova nalazi se u učenju i stavovima Srpske pravoslavne crkve, čiji su negativni stavovi prema LGBTQI+ populaciji ostali nepromenjeni, kao što se može videti na primerima tekstova [episkopa bačkog Irineja](#) ili [mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija](#) iz 2009. godine, objavljenih na zvaničnom sajtu SPC.

Organizacije poput “Srbske akcije” i “Pokreta Živim za Srbiju” u svojim tekstovima i nastupima namerno koriste uvredljive izraze kako bi označili pripadnike LGBTQI+ zajednice, pripisuju im pedofilske sklonosti i organizovanost na nivou tajnog društva, koje iz senke *uništava srpski narod i sprovodi svoju agendu*, smatrajući da je homoseksualnost *bolest* koja se *izaziva* odgajanjem i “gej propagandom”. Srbska akcija upravo navedeno i tvrdi u dokumentu “[Antipederski manifest](#)”, objavljenom 2012. godine, a nešto slično i grupa “Borba 14” u tekstu “[Homoseksualni lobi](#)” objavljenom na njihovom sajtu u novembru 2016. godine.

Jovana Stojković, predsednica “Pokreta Živim za Srbiju”, koristi svoje medicinsko obrazovanje da širi kvazi-medicinske i nenaučne “argumente” protiv održavanja Prajda, [uz prateće stvaranje moralne panike i satanizaciju LGBTQI+ osoba](#). Miša Vacić [sam navodi da](#) “na svakom skupu koji imamo, pošto sad obilazimo Srbiju uzduž i popreko u osnivanju odbora Srpske desnice, otvoreno iskazujem neslaganje sa održavanjem gej paradi i sa uopšte promocijom te nakaradne anti-vrednosti i protivim se njihovoj propagandi isto kao i onda, s tim što su se metodi borbe promenili jer je faktički, narod, hteo ja to da priznam ili ne, kapitulirao.”

17. Feministkinje

Unutar šire grupe ljudi, pokreta i ideja koji su na meti krajnje desnice posebno mesto zauzimaju feminizam, feministkinje i domaće feminističke organizacije i pokreti. U njima se vidi *produžena ruka stranih centara moći*, koja pokušava da *uništi* tradicionalnu srpsku porodicu, njene tradicionalne vrednosti, posebno ulogu majke, a samim tim i srpski narod. Krajnja desnica tako organizuje javne događaje i diskusije protiv feminizma kao takvog, relativizujući loš položaj žena u društvu, veličajući neki prethodni istorijski period i patrijarhalnu ulogu žene u njemu, ili "organsku ulogu" žene u narodu, itd. Neke od grupa, kao što se može videti u primeru Borbe 14, otvoreno se protive obeležavanju 8. marta, ističući da je u pitanju feministički praznik, "a feminizam kao pokret se zapravo zalaže za večito rivalstvo muškaraca i žena, večito dokazivanje nedokazivog. Tom neprirodnom trkom se gube porodične vrednosti, vrednosti koje svako, muškarac kao muškarac i žena kao žena, poseduju na različitim poljima. Zanemaruje se bitnost i lepota majčinstva jer su žene prezauzete izgradnjom karijere i emancipacijom da bi imale vremena da grade porodicu i da bi uživale u njoj. A samim zanemarivanjem tako svete dužnosti kao što je materinstvo zanemaruje se opstanak jedne nacije, a time i opstanak naše bele rase."

Sa druge strane, primetno je i organizovanje ženskih sekcija unutar organizacija krajnje desnice poput Srpske desnice, Dveri, koje bi promovisale tradicionalne vrednosti i rodne uloge žena, koje su vezane za brak, porodicu i majčinstvo.

18. Migranti/kinje

Kada je tokom leta 2015. veliki izbeglički i migrantski talas zahvatio Srbiju, pojava velikog broja ljudi u pokretu koincidirala je sa obeležavanjem 20. godišnjice "Oluje". Te godine, vlasti su mahom isporučivale diskurs o Srbima kao "dobrim domaćinima, koji vrlo dobro znaju kako je biti proteran sa vekovnog ognjišta". Ubrzo zatim, između ostalog usled promene u politici EU spram izbeglica i migranata/kinja, dolazi i do zaoštavanja situacije na terenu, kada je reč o ljudima u pokretu koji borave u Srbiji.

Na desnici, ovo pitanje postavlja se kao - *okupacija* ili najezda. Izmišljeni ili preuveličani incidenti koji se događaju na terenu šire se putem društvenih mreža, generišući paniku među stanovništvom i šireći ksenofobiju, islamofobiju i rasizam. Istim kanalima šire se i teorije zavere o postojanju planova da "se izbeglice nastane na teritoriji Srbije", "zameni stanovništvo", "širi islam", te da "MUP ne štiti lokalno stanovništvo od masovnog nasilja koje migranti čine".

Relativno izolovani incidenti koje je krajnja desnica organizovala ili u njima učestvovala, početkom 2020. godine dobili su i svoju organizovaniju formu. Najpoznatiji primer je osnivanje "Narodne patrole", grupe koja kao cilj svog delovanja ima kako sama kaže "uzbunjivanje javnosti, ukazivanje na probleme koje izazivaju migranti, sprečavanje naseljavanja istih na teritoriji Srbije, kao i zaštita

sunarodnika od navodnih napada izbeglica”. [Neformalni vođa i organizator](#) Narodne Patrole je Damnjan Knežević, osnivač i nekadašnji potpredsednik Srpskog sabora Zavetnici.

FOTO: [Antimigrantski protest](#), 8. mart 2020, za govornicom je Damnjan Knežević

Drugi primer je aktiviranje članova pokreta Levijatan u istom ovom maniru proganjanja, legitimisanja i proterivanja migranata/kinja sa javnih površina [u Beogradu i drugim gradovima](#). Ista grupa organizovala je skup ispred migrantskog centra u Obrenovcu 13. maja 2020. godine, u još jednom primeru glumljenja žrtve. Naime, skup je bio organizovan u znak podrške članu Levijatana koji je uhapšen nakon što je nedelju dana ranije [kolima pokušao da probije ogradu kampa, a potom kroz glavnu kapiju uleteo u kamp](#). U vezi sa tim, Pavle Bihali je na svom Tviter nalogu koji je u međuvremenu suspendovan napisao sledeće:

“Filip je član Pokreta. Filip nije mogao više da izdrži maltretiranje od strane migranata i odlučio se da uradi ovo. Iako nije nosio boje Pokreta i uradio je kao solo igrač ja se neću ograditi, takvi su moji momci, temperamentni i ispravni. Video je jako jako stresan. Uhapšen je.” (<https://twitter.com/pasazot/status/1258116747065987074>)

U retkim situacijama kada policija reaguje protiv ovakvog zlostavljanja migranata/kinja, sa krajnje desne strane mogu se čuti negodovanja, kao u primeru [Srbske akcije](#).

Istovremeno, sa krajnje desnice se mogu čuti i [zahtevi za povećanjem državne represije](#), koji se upućuju vlastima, kao i poruke da se Srbija “danas nalazi na meti migrantske najezde” i da [“ne sme i ne može biti depo za migrante”](#), ili [“rezervat za migrante”](#), uz zahteve za zatvaranje migrantskih kampova. Pored već pomenutih, antimigrantske i ksenofobne stavove propagirala je i grupa [“Borba 14”](#), koja je sporadično sprovodila i propagandne akcije [“protiv tolerancije”](#).

Srpska stranka Zavetnici
4. januar u 16:57

НА ИНИЦИЈАТИВУ ЗАВЕТНИКА ЗАТВАРА СЕ КАМП ЗА МИГРАНТЕ У БОГОВАЋИ!

На иницијативу представника Српске странке Заветници у Скупштини општине Лајковац, Зорана Грујевића, Савет за безбедност локалног парламента донео је одлуку да се после инцидента који се догодио у кампу за мигранте у Боговађи камп угаси. Тражиоци услуга кампа угрожавају безбедност грађана општине Лајковац неометаним кретањем ван истог.

Представник Заветника Зоран Грујевић је као један од разлога за гашење поменутог кампа навео близину војних објеката јер сваки неовлашћени приступ тим објектима може угрозити безбедност не само грађана општине Лајковац већ и читаве Србије.

Поменута одлука као и захтев за њено спровођење биће упућени Комесаријату за избеглице и Влади Републике Србије која контролише рад Комесаријата.

3 СРПСКА СТРАНКА ЗАВЕТНИЦИ

409
8 коментара 21 дељење

19. Rusija i Putin

Među domaćim krajnjim desničarima Rusija se posmatra kao jedan od retkih saveznika, zemlja bratskog slovenskog i pravoslavnog naroda, sa kojim domaći krajnji desničari dele vrednosti, a takođe i kao entitet suprotstavljen vrednostima “Zapada” i samom “Zapadu”.

Kod grupa koje su bliže neonacističkim idejama, posebno je jak kult carske Rusije, Romanovih, monarhizma i antikomunizma, pa i blagi otklon ka današnjoj Ruskoj Federaciji. Sa druge strane, krajnje desničarski pokreti koji su se registrovali kao političke partije ističu Rusku Federaciju i njenog predsednika Vladimira Putina kao velikog saveznika i prijatelja srpskog naroda, čija je pomoć ključna u spoljnoj politici, naročito po pitanju Republike Kosovo.

Tako na primer Srpska stranka Zavetnici u svom programu ističe “zalažemo se za jačanje odnosa sa [Evroazijskim ekonomskim savezom](#) i primenu koncepta najšire moguće ekonomske saradnje što pored slobodne trgovine u perspektivi podrazumeva i zajedničku spoljnu i carinsku politiku, prijem u zajedničko tržište kao i slobodu kretanja usluga, radne snage i kapitala između Srbije i država članica EES; intenziviranje saradnje sa [ODKB](#) – organizacijom Ugovora o kolektivnoj bezbednosti uz razmatranje mogućnosti da Srbija postane pridruženi član ove organizacije. Uporedo sa tim zalažemo se da Srbija sa svakom državom članicom ODKB osnaži bilateralne odnose.” Takođe kada je reč o “produbljivanju strateškog partnerstva sa Ruskom Federacijom i Narodnom Republikom Kinom”, Zavetnici se zalažu za “[primenu modela najšire moguće ekonomske, vojno-tehničke i bezbednosne saradnje, koju mogu da ostvare dve suverene i nezavisne države](#)”.

Sličan [stranački program](#) ima i Srpska Desnica, a njen predsednik Miša Vacić u javnosti često ističe “[prirodnost](#)” saveza Srbije i Rusije (“i u Srbiji se ja borim protiv neoliberalnog koncepta Evropske unije NATO pakta, a za duhovni i narodni koncept suverene demokratije koji je u Rusiji. Znači mi smo i slovenska duša jedna pravoslavna vera, sličan jezik”), dok istovremeno [zagovara i formiranje ruskih vojnih baza u Srbiji](#).

Rusija je poseban uzor krajnjoj desnici po pitanju tretmana LGBTQI+ osoba, odnosno povodom donošenja zakonske regulative kojom se zabranjuje “[širenje propagande o netradicionalnim seksualnim odnosima](#)” 2013. godine.

S vremena na vreme, krajnje desne grupe organizuju skupove zahvalnosti Rusiji kako se može videti na [ovom primeru Zavetnika](#).

Istovremeno, Vladimir Putin na krajnoj desnici se na jednom nivou identifikuje sa "majkom Rusijom", a na drugom, on se idealizuje kao autoritarni vođa koji je čvrstom rukom zaustavio propast Rusije, ultimativni protivnik "zlog Zapada" i liberalnih vrednosti, zaštitnik tradicionalnih vrednosti.

FOTO: Alo, "[On je naš jedini političar koji je plivao za časni krst. Uskočio u ledenu vodu, pa posle obukao majcu sa Putinovim likom! \(FOTO\)](#)"

FOTO: [Anti-NATO protest 2016.](#)

20. Donald Tramp

Kandidatura a potom i pobeda Donalda Trampa na američkim predsedničkim izborima 2016. godine privukla je pažnju a ubrzo potom i podršku krajnje desnice, tradicionalno antiamerički orijentisane i nezainteresovane za američke predsedničke izbore. Razloga za takav preokret ima više. Protivnička kandidatkinja ispred Demokratske stranke bila je Hilari Klinton, koja je percipirana kao jedan od glavnih učesnika u kreiranju američke politike u poslednje dve decenije, sa akcentom na [njeno lobiranje i podršku NATO intervenciji 1999. godine](#). U domaćim (krajnje) desničarskim krugovima, [naglašavano je](#) da bi njena pobeda bila katastrofalna za Srbiju, da bi donela novi pritisak ka priznavanju Kosova, nestanku republike Srpske, kao i daljim pritiscima na Srbiju i srpski narod usled njene *mržnje prema Srbima*. Tako kreiran i isforsiran narativ se potom održavao domaćoj krajnjoj desnici, stvarajući od Donalda Trampa mitsku prosrpsku ličnost, koja je po pitanju

Kosova na strani Srba, iz zahvalnosti ka isto tako mitskoj podršci Srba u Americi i njihovoj “važnosti” za pobjedu na izborima 2016, a koja je uz to i u odličnim odnosima sa predsjednikom Ruske Federacije, Vladimirom Putinom.

Tokom posljednje dve godine Trampovog mandata, pod uticajem njegove politike i šoumenskih javnih nastupa koji su obeleženi ksenofobijom i konzervativizmom, lik Trampa evoluirao u svetskog borca protiv “globalizma”. U pojmove “globalizma” i “globalista” kao neprijatelja, domaći krajnji desničari/ke su potpuno proizvoljno ugurali sve pojave koji im se ne sviđaju, od zagovornika/ca ljudskih prava, pobornika/ca vakcinacije, izbeglica, antifa pokreta, nevladinog sektora do “duboke države” a sama proizvoljnost i nedefinisiranost datih izraza ide na ruku desnici, koja ih bez puno problema lepi neistomišljenicima. Tako su izvučene paralele između protesta Black Lives Matter i američkih antifa pokreta sa 5. oktobrom u Srbiji, gde po viđenju desnice oba slučaja predstavljaju [primer “obojenih revolucija” koje finansira i planira Džordž Soroš](#), a s tim u vezi je i izmišljena “izborna krađa” koja je dovela do “nepravедnog i lažiranog poraza” Donalda Trampa na izborima 2020.

Pobedu Donalda Trampa na izborima 2016. pozdravile su razne grupe krajnje desnice, poput “[Nacionalnog srpskog fronta](#)”, a čestitke su uputile i [političke stranke desnog usmerenja](#).

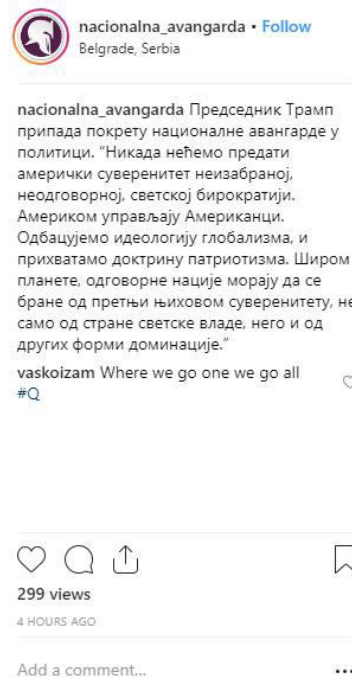

FOTO: Instagram nalog Nacionalne avangarde

21. Evropska Unija

Pitanje ulaska u Evropsku Uniju je još jedna od tema koja je ključna za krajnju desnicu u Srbiji - skoro sve grupe i pokreti krajnje desnice ujedinjeni su u protivljenju članstvu Srbije u EU. Evropska unija se na desnici percipira kao jedan od glavnih neprijatelja *srpskog naroda* i tradicionalnih

vrednosti uopšteno govoreći, i stavlja se u isti rang sa NATO paktom i “Zapadom”. Umesto ulaska u EU često se čuju glasovi o većoj ili isključivoj saradnji i savezništvom sa Ruskom Federacijom. Razlozi za takav narativ su brojni, počevši od insistiranja EU na hapšenju i izručenju haških optuženika sudu u Hagu, rešavanja i priznavanja statusa Kosova, percepcije krajnje desnice o tome kako EU rešava izbegličku krizu, do procesa pridruživanja Srbije EU koji je obuhvatio i reforme u oblastima ljudskih i manjinskih prava poput prava LGBTQI+ zajednice.

Iako SNS vlast nastavlja proces pridruživanja EU, glasovi krajnje desnice se javljaju u zgodnim trenucima kada se vlada nalazi pod kritikama od strane Brisela usled nedovoljnih i sporih reformi. Stranke i pokreti krajnje desnice imaju kontakte sa sličnim pokretima unutar EU, daju im podršku i dele stavove po pitanjima imigracije, islamofobije i “tradicionalnih vrednosti” naspram onoga što oni smatraju “liberalnim vrednostima” Brisela.

FOTO: Plakat najave za “Srpski marš za hitan prekid EU integracija” u organizaciji Nacionalnog srpskog fronta; ovaj skup je zabranjen odlukom MUP-a i nije održan.

FOTO: Jovana Stojković na [protestu ispred Predsedništva](#), oktobar 2020.

Primeri obrazloženja političkih stavova protiv EU integracija mogu se videti u programima “[Dveri](#)”, “[Srpske desnice](#)”, u [nekim od tekstova](#) na sajtu grupe “Borba 14”, a “SNP 1389” tokom 2008. godine pravio je [svakodnevne proteste protiv evro-atlantskih integracija](#) na Trgu republike u Beogradu.

22. NATO

Na (krajnjoj) desnici postoji usaglašen negativan stav prema NATO paktu. Severoatlanski savez se posmatra kroz prizmu ratova 90-tih na prostorima bivše Jugoslavije, kao *zločinačka* organizacija koja je počinila *zločine protiv srpskog naroda* i *aktivno pomagala* njegove *neprijatelje*.

Rezon koji stoji u pozadini protivljenja NATO-u je pak različit za različite delove krajnje desnice. Kod jednog dela, onog umerenijeg, postoji okrenutost ka zamišljenom savezu sa Rusijom, u kojoj se vidi zaštitnik i protivteža NATO alijansi. Mnogo je teže pronaći u argumentaciju protivljenja NATO-u kod poštovalaca Hitlera i nacizma, jer nije baš jasno po kom principu i u kojim situacijama ubijanje sunarodnika smatraju opravdanim, a u kojima ne.

Brojne su aktivnosti krajnjih desničara/ki koje se mogu svrstati pod anti-NATO parolu. "Srpska desnica" tako upućuje [zahtev](#) da se "NATO kancelarija iseli iz Ministarstva odbrane jer je NATO zločinačka organizacija koja je izvršila agresiju nad našom državom, nad vojskom i nedužnim civilima", a isti zahtev podržao je i pokret "Živim za Srbiju", održavajući u nekoliko navrata [anti-NATO proteste](#) povodom godišnjice početka NATO intervencije.

U saopštenju Pokreta pred protest 2019. godine, na primer, stoji: "24.03.1999.godine počelo je nemilosrdno bombardovanje Srbije (SR Jugoslavije) od strane fašističke organizacije NATO, a svetski moćnici su objavili rat čovečanstvu i pokazali da za njih ne važe ni Božiji, ni ljudski zakoni. Posle Srbije, otvoreno i bez imalo milosti kažnjavaju se sve one zemlje koje hoće da sačuvaju svoju slobodu i neće da prihvate satanističku idelogiju Novog svetskog poredka."

Slično stanovište ima i "Srpska stranka Zavetnici" koja u [svom saopštenju](#) kaže "Tražimo izmeštanje NATO kancelarije iz zgrade Ministarstva odbrane", poručila je nosilac izborne liste Srpske stranke Zavetnici, Milica Đurđević Stamenkovski, ispred porušenog zdanja Generalštaba u Beogradu. Srpska stranka Zavetnici će u Narodnoj skupštini zahtevati da se pripadnici Zapadne vojne alijanse koja je ubijala našu decu, hitno iseles iz zgrade Ministarstva. Vratićemo Srbiji bezbednosni suverenitet."

Slične proteste pored "[Zavetnika](#)", organizuju ili u njima učestvuju i [Patriotski pokret Srbije](#), koji predvodi bivši komandant Žandarmerije, Bratislav Dikić, [Srpska akcija](#), [Srpska desnica](#), [Nacionalni srpski front](#), itd.

Krajnje desničarske anti-NATO aktivnosti često prati i preuveličavanje [broja žrtava bombardovanja](#), kao što možemo videti [u ovom primeru](#) saopštenja Pokreta Živim za Srbiju.

FOTO: [Marš sećanja](#) povodom godišnjice bombardovanja 2016. u organizaciji NSF

23. "Hag"

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u Hagu je od strane domaće krajnje desnice označen kao [antisrpski sud](#), čiji su zadaci suđenje *Srbima* a time i *srpskom narodu*, za zločine za koje krajnja desnica smatra da ne treba da odgovaraju, poput genocida u Srebrenici, masakra na Ovčari ili zločina na Kosovu i Metohiji tokom 1999. Istovremeno sa negiranjem zločina, krajnja desnica zločince [veliča kao heroje](#). Drugim rečima - zločini se negiraju tek pro forme, ritualno, onda je to neophodno za održavanje narativa o srpskom narodu kao *najvećoj žrtvi*. Sa druge strane, oni se zapravo prihvataju i slave, dok su zločinci upravo zahvaljujući njihovom izvršenju prihvaćeni kao nacionalni heroji.

Drugi zadatak MKSJ, iz perspektive desnice, predstavlja *prikrivanje* zločina koji su počinjeni nad srpskim stanovništvom, oslobađajućim presudama optuženim pripadnicima drugih zaraćenih strana. Dodatne reakcije srpske krajnje desnice se čuju i po pitanju [lekarske nege haških pritvorenika](#), za koje domaće krajnje desničarske grupe traže puštanje na lečenje u Rusiji ili odobravanje lečenja u republici Srbiji.

V NAČIN DELOVANJA

Na narednim stranama daćemo pregled različitih aktivnosti i nasilnih obračuna koje organizacije krajnje desnice sprovode u skladu sa svojim poljem delovanja. Tokom poslednjih 30 godina od povampirenja (krajnje) desnice u Srbiji, teško je pobrojati svo nasilje i zlostavljanja koje ove grupe sprovode nad onima koje smatraju “neprijateljima srpskog naroda”.

Organizacije krajnje desnice tokom godina pokušavale su da organizuju takozvane “**Srpske marševe**”. Grupa “Krv i čast - Srbija” osnovana je 1995. godine, a u jednom trenutku postojao je i pokušaj pravljenja mreže “Savez Nacionalista Srbije” (SNS) koji su činili “Krv i čast - Srbija”, “Racionalisti” iz Jagodine i “Hammerskins” iz Beograda. Prema [kazivanju jednog od članova KiČ](#) iz 2004. godine, ovaj savez je propao jer su potonje dve grupe htele “da iskoriste savez za povećanje članstva njihovih grupa na štetu “Krv i Čast Srbije”. Iza leđa su pričali laži i okretali ljude jedne protiv drugih da bi pretopili deo našeg ljudstva i naše simpatizere u njihove malobrojne redove.” Krajem 2004. godine od preostalih ljudi stvoren je novi savez - “Nacionalni stroj”.

Ova mala digresija bila je neophodna samo da bismo videli profil aktivista koji su 2007. godine zakazali održavanje “Srpskog marša”, odnosno “Marša za jedinstvo Srbije” u Novom Sadu 7. oktobra. Kao organizatori marša navedeni su “[srpske patriote koje su održale i memorijalni skup u Beogradu povodom 8 godina od bombardovanja](#)” - u pitanju je skup na kome je [govorio i Goran Davidović Firer](#). Prema navodima sa sajta Davidovića, on je u policiji [prijavio održavanje Marša](#) 2007. godine. Ovaj skup je [25. septembra zabranjen](#) pod obrazloženjem da na njemu “može doći do ugrožavanja javnog morala ili bezbednosti ljudi i imovine”, nakon što je putem medija do javnosti dospela informacija da ga organizuju neonacisti. Podršku Davidoviću protiv “[medija koji lažu da je on nacista](#)” tom prilikom uputile su i “Dveri”. Ubrzo potom, razne liberalne, leve i progresivne grupe i stranke najavile su održavanje Antifašističke šetnje u Novom Sadu za 7. oktobar. “[Obraz](#)” je najavio da će održati skup u Novom sadu uprkos zabrani, a Goran Davidović da će za isti dan [podneti još jednu prijavu](#) skupa. Početkom oktobra najavio je “[Protest protiv bezakonja u Srbiji](#)”, odnosno “skup za Ustavna i ljudska prava Srba u Vojvodini”, navodeći na svom blogu da je “[on kao fizičko lice odgovoran za obezbeđenje skupa uz potpunu materijalnu, krivičnu i svaku drugu odgovornost](#)”. Tog 7. oktobra došlo je do nereda usled [napada desničarskih grupa na okupljene antifašiste/kinje](#), a tim povodom neki od desničara, uključujući i Davidovića su privedeni, uz naknadno negodovanje Nacionalnog stroja [zbog “represije](#)”. Davidović je zbog ovoga 10 godina nakon podizanja optužnice presudom Višeg suda 2018. godine i [osuđen](#), međutim, [odlukom Apelacionog suda oslobođen](#) je s obzirom na to da se za isto delo već vodio i pravosnažno okončao prekršajni postupak. Ipak, Ustavni sud Srbije doneo je 2011, na predlog Republičkog javnog tužilaštva iz 2008. godine, [odluku o zabrani rada Nacionalnog stroja](#), utvrdivši da je u pitanju tajno udruženje zabranjeno Ustavom. Godinu dana kasnije doneto je i [rešenje o zabrani rada Otačastvenog pokreta “Obraz](#)” “zbog delovanja usmerenog na kršenje zajemčenih ljudskih i manjinskih prava i izazivanja nacionalne i verske mržnje.” Tokom 2011. Republičko javno tužilaštvo podnelo je predlog Ustavnom sudu za zabranu rada i udruženja „SNP 1389“ iz Beograda i SNP „NAŠI“ iz Aranđelovc, međutim, ovaj predlog je [krajem 2012. odbačen](#). Iako je 2. juna 2011. Ustavni sud doneo [odluku o zabrani rada udruženja građana “Nacionalni stroj](#)”, tokom 2008. od dela članstva “NS” osnovano je [udruženje građana “Novi srpski program](#)”, a vrlo brzo zatim jedan

deo članstva nastavio je svoj rad osnovavši novu organizaciju - Nacionalni srpski front. "Otačastveni pokret Obraz" je takođe [nastavio da deluje](#), pod imenom - Obraz.

Tokom 2008. godine, ponovio se pokušaj organizovanja "[Srpskog marša](#)", [uz slične organizatore](#), u Beogradu. Usled pritiska javnosti i još jednog zakazanog kontra-skupa liberalnih, levih i progresivnih grupa i stranaka, i ovaj marš je [zabranjen](#).

Srbska akcija je decembra 2013. godine u Beogradu organizovala marš pod banerom "[Bog, nacija, rad](#)". U novembru 2015. "Obraz" i "Naši" održali su u Novom Sadu [skup "protiv separatizma u Vojvodini"](#), uz prisustvo i aktivista "Nacionalnog srpskog fronta". [Nacionalni srpski front](#) najavio je tokom jeseni 2016. održavanje "Srpskog marša" za "hitan prekid EU integracija", međutim održavanje ovog skupa je [zabranio MUP](#).

Nakon [rehabilitacije Dragoljuba Mihailovića](#), a tokom **procesa rehabilitacije** Milana Nedića, krajnji desničari iz različitih grupa organizovali su [pri svakom ročištu skupove](#) ispred suda. Srbska akcija je, takođe, u okviru svog uličnog aktivizma imala akciju [preimenovanja gradskog trga u Smederevu](#) u "Venac Dimitrija Ljotića".

Još jedan običaj krajnje desnice predstavlja i **obeležavanje značajnih datuma i događaja**. Tako na primer nekoliko godina unazad godišnjicu smrti Milana Nedića na uglu Simine i ulice Knjeginje Ljubice u Beogradu obeležavaju [Nacionalni srpski front](#), [Srbska akcija](#), [klub Carostavnik](#) i gomila zilota (iz SIPC, o kojoj će kasnije biti više reči), kao i [godišnjicu Nedićevog rođenja u Grockoj](#), a svojevremeno ista ekipa pokrenula je i [peticiju za podizanje spomenika](#) ovom osvedočenom kolaboracionisti. Kuriozitet na krajnjoj desnici u vezi sa ovom temom predstavlja SNP Zbor, koji se protivi zahtevu za rehabilitacijom Nedića, "jer je to potpuno besmisleno i ruži viteško djelo besmrtnog đenerala. Zar da tražimo da potomci krvnika izvrše nekakvu reviziju njihovog nedjela i da ih na taj način "operemo" od zlodjela?! Zar da ištemo od onih koji su upropastitelji srbstva i uništitelji svete crkve, da oni rehabilituju đenerala Nedića?! Da nam titoistička banda i liberalne životinje koje ne samo da decenijama sistematski uništavaju sve srbsko nego se trude da ponize Srbiju na najodvratnije moguće načine...i sad mi od takvih izroda da tražimo da nam bace sa svog judino-izdajničkog stola neke mrvice", umesto toga pokrećući [inicijativu za kanonizaciju](#) Nedića u svetog mučenika.

U [septembru 2012.](#) i 2013, Srbska akcija organizovala je marš kako bi obeležila "[72. godišnjicu od početka oružane borbe protiv komunizma u Srbiji i godišnjicu osnivanja Srpskog dobrovoljačkog korpusa](#)", dok su u oktobru 2012. neki od aktivista učestvovali [u obeležavanju 100 godina od Kumanovske bitke](#).

Godišnjica Oluje je još jedan datum koji obeležavaju organizacije krajnje desnice. Tako je, na primer, "Srpska Desnica" 4. avgusta 2020. godine održala protest i "konferenciju" ispred ambasade Hrvatske u Beogradu, kako "[bi izrazili](#) svoje gnušanje i svoj gnev zbog hrvatskog slavljenja etničkog čišćenja i progroma srpskog stanovništva u akciji Oluja".

Značajan datum predstavlja i 17. mart, pa se tako na primer 2018. "[na skupu povodom godišnjice 'Martovskog pogroma'](#) Srba na Kosovu i Metohiji ispred kancelarije EU u Novom sadu okupilo oko 50 patriota", a okupljenima su se između ostalog obratili predstavnici "Nacionalnog srpskog fronta" i "1389".

Krajnje desničarski **protesti protiv NATO-a** odigravaju se tokom poslednjih 20 godina učestalo - 2011. u [Beogradu](#), 2015. u [Novom Sadu](#), 2016. u [Novom Sadu](#), [Nišu](#) i [Beogradu](#), a 2018. u [Novom Sadu](#) i [Beogradu](#). Neretko ovi protesti prikazuju se kao komemorativni skupovi. Tako je "Krv i čast - Divizija Srbija" održala 24. marta 2007. godine [memorijalni skup "posvećen srpskim žrtvama cionističke nato agresije"](#), godinu dana kasnije u Beogradu parastos poginulim Srbima, a nakon toga "[Memorijalni skup](#)" posvećen "srpskim žrtvama NATO agresije 1999. godine", dok je "Nacionalni srpski front" 23. marta 2016. godine u Beogradu održao "[Marš sećanja](#)" na kome je pored obraćanja dvojice članova "NSF" pročitano i pismo njihovog vođe, Gorana Davidovića Firera. Na [skupu povodom godišnjice održanom 2018.](#) u Novom Sadu, neki od govornika su bili predstavnici "NSF" i "Srpske desnice".

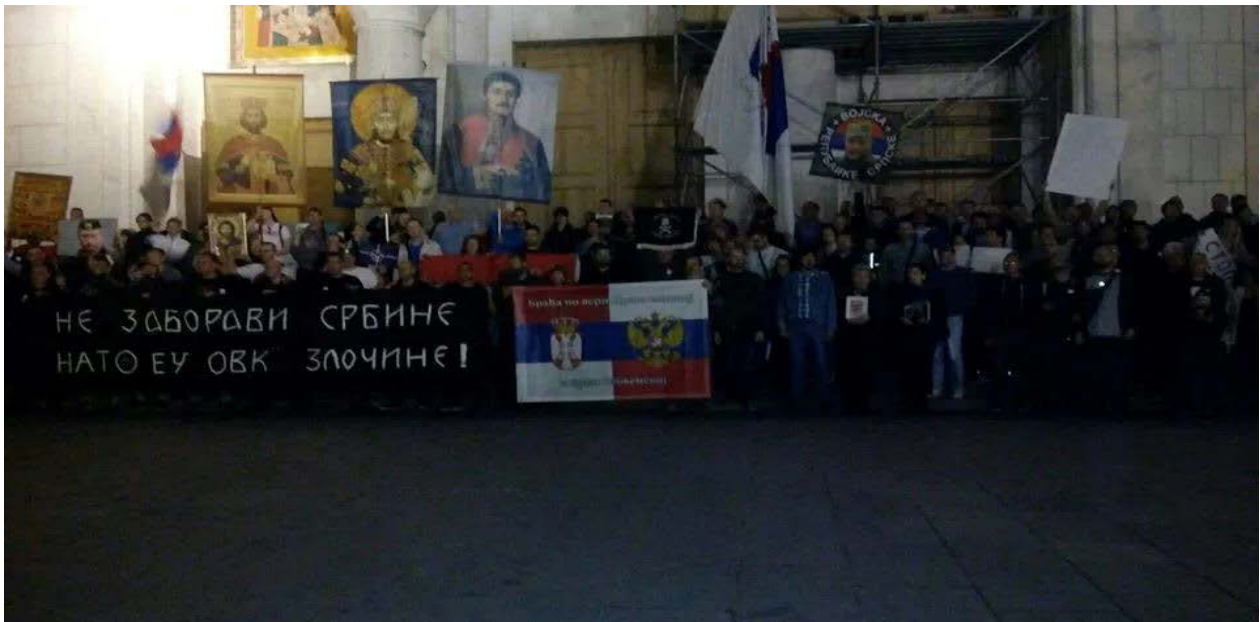

FOTO: Protest "[NATO m'rš iz Srbije](#)", Živim za Srbiju, 24. 03. 2019.

U skladu sa **anti-Hag** opredeljenjem, tokom leta 2008. godine krajnja desnica učestvovala je na [protestima protiv hapšenja ratnog zločinca Radovana Karadžića](#), koji su organizovani u različitim gradovima Srbije. Jedan primer krajnje desničarskog delovanja i diskursa u vezi sa ovim protestima može se naći u publikaciji YUCOM-a "[Govor i akti mržnje u medijima i protestima Pokreta 1389 zbog hapšenja haškog optuženika Radovana Karadžića](#)". Na isti način učestvovali su i u protestima protiv hapšenja još jednog ratnog zločinca - [Ratka Mladića](#).

Tokom poslednjih nekoliko godina u javnosti postoji i "[Inicijativa za zabranu abortusa](#)", koja se okupljala svakog 7. u mesecu na Trgu Republike u Beogradu. Tom prilikom bi izložili slike na svojevrsnoj [izložbi](#) kojom bi zagovarali **zabranu abortusa**, a s vremena na vreme bi organizovali i [litije](#) iste tematike. Ova grupa formirala je i mrežu, savez "Za život", a aktivnosti, [kako navode na svom sajtu](#), obavljaju uz blagoslov SPC i patrijarha Irineja. U stvaranju ove [inicijative](#) učestvovao je 2013. godine "SNP 1389".

Nije moguće napraviti potpuno iscrpnu listu aktivnosti svih aktera na krajnjoj desnici - prethodni pasusi predstavljaju pregled primera koji ilustruju njihove uobičajene aktivnosti.

* * *

Jedna od glavnih aktivnosti krajnje desnice generalno su **napadi usmereni na osobe, grupe i organizacije** koje oni percipiraju kao “**neprijatelje srpskog naroda**”.

U noći između 17. i 18. marta 2004. godine, posle demonstracija desničara koje su u Beogradu i Nišu izbile zbog [nasilja nad Srbima na Kosovu](#), zapaljene su Bajrakli džamija u Beogradu i Hadrović džamija u Nišu.

Na meti krajnjih desničara nalaze se i **nacionalne manjine** u Srbiji, ali i **događaji, grupe ili pojedinci** koji se bave temama koje krajnja desnica percipira kao direktan atak na “srpski narod”. Tako se krajnja desnica organizuje već godinama sa ciljem prekidanja festivala “[Mirëdita, dobar dan](#)”, koji se održava jednom godišnje u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju, a za koji krajnji desničari smatraju da promoviše albansku kulturu i nezavisno Kosovo, i čije održavanje obezbeđuju jake policijske snage. U ovim protestima, najvidljiviji su [Zavetnici](#), [Srbska akcija](#), [Srpska desnica](#), [Kormilo](#), itd.

FOTO: “[Protiv 'Mirdite' i migrantskog nasilja](#)”, Srbska akcija

Da je upadanje i prekidanje tribina i manifestacija čest metod krajnjih desničara, pokazuje i [upad Miše Vacića, predsednika Srpske Desnice, na izložbu](#) “Kapija - i kad boli, istina je lijek” u Centru za kulturnu dekontaminaciju u oktobru 2020, kada je oteo mikrofon organizatorima/kama da bi se obratio predstavnicima medija i time na kratko prekinuo program, kao i [upad neimenovog desničara](#) na festival “Mirëdita, dobar dan” 2020. godine, koji je oteo mikrofon moderatorki uz povike “Gde su naše srpske žrtve?”.

U januaru 2017. krajnji desničari koji su [u vezi sa organizacijom “Nacionalni srpski front”](#), tokom noći izlepili su ulazna vrata prostorija “Inicijative mladih za ljudska prava”, nalepicama sa natpisom “strani plaćenici”. U saopštenju povodom ovog događaja, “NSF” je naveo da su pomenuti ljudi već neko vreme [isključeni iz članstva u “NSF”](#), a njihova kasnija pojavljivanja ukazala su nam na to da su osnovali novu organizaciju - “Alternativa”. Pored “Alternative”, od članstva NSF kasnije su osnovane još dve organizacije - [“Generacija identiteta”](#) i [“Zentropa”](#).

Grupa “Alternativa” je za kratko vreme postojanja postala je poznata po lepljenju uvredljivih poruka na vratima kancelarije Inicijative u Beogradu, ali je takođe organizovala promocije Miroljuba

Petrovića. Jedna od njih, "[Miroljub Petrović - kako obnoviti Dušanovo carstvo](#)" održana je 5. maja 2017. u prepunoj sali Sportskog centra Šumice. Dva meseca kasnije, u julu 2017. održali su još jednu tribinu promocije Miroljuba Petrovića i njegovih stavova pod nazivom "[Bitka za zdravu Srbiju](#)" u ponovo prepunoj Hali sportova u Beogradu. Još jedna njihova akcija bila je peticija studenata u znak podrške merama zaštite jezika i pisma koje su predložene nacrtom Strategije kulturnog razvoja u Republici Srbiji od 2017. do 2027. godine. Ovu peticiju sa 3.200 potpisa [uručili su tadašnjem ministru kulture](#), sa kojim su tom prilikom održali sastanak.

U februaru 2018. Milica Đurđević Stamenkovski je sa desetak pripadnika svoje stranke "Zavetnici" održala [skup ispred zgrade Beogradskog poslovnog prostora](#) i zatražila da se iz istog isele "antisrpske nevladine organizacije", lepeći plakate sa slikama Nataše Kandić i optužujući je za izdaju srpskog naroda. Iste godine pripadnici/ce Zavetnika [pokušavaju da prekinu projekciju](#) dokumentarnog filma "Kosovo...Nazdravlje! Gezuar!" ali posle intervencije policije bivaju izbačeni iz sale.

U poslednje vreme dosta se povećao broj slučajeva **desničarskog zlostavljanja migranata/kinja**, pored sporadičnih antimigrantskih protesta, kao što je ovaj [održan](#) 2020. Krajem januara 2020. u Srbiji počinje da deluje krajnje desničarska grupa pod imenom "[Narodna Patrola](#)", koja kao [cilj svog delovanja](#) ima kako kaže "uzbunjivanje javnosti, ukazivanje na probleme koje izazivaju migranti, sprečavanje naseljavanja istih na našoj teritoriji, kao i zaštita naših sunarodnika od napada ovih pridošlica". [Neformalni vođa i organizator](#) Narodnih Patrola je Damnjan Knežević, osnivač i nekadašnji potpredsednik "Srpskog sabora Zavetnici". Ovaj vid organizovanja je ubrzo postao popularna krajnjoj desnici, pa su slične patrolire organizovana i [u režiji "Levijatana"](#), sa istim ciljem maltretiranja izbeglica i migranata/kinja. Na terenu, delovanje obe ove grupe podrazumeva "patroliranje" različitim delovima gradova u potrazi za migrantima koje kada sretnu verbalno zlostavljaju, legitimišu, upućuju im pretnje i "naredbe" da napuste Srbiju.

Damnjan Knežević (iz Narodnih patrola) je 2019. predvodio dvadesetak muškaraca koji su [upali i prekinuli izvođenje predstave](#) "Srebrenica. Kad mi ubijeni ustanemo" u Kolarčevoj zadužbini, a projekciju filma "Albanke su naše sestre" u Nišu 2017. godine [prekinulo je 50-ak desničara](#) okupljenih ispred zgrade u kojoj je trebalo da se održi projekcija.

Tribinu "Ženski sud: **Feministički pristup pravdi**" u organizaciji "Žena u crnom" 2017. godine na Fakultetu političkih nauka u Beogradu [prekinula je grupa desničara](#) koji su pevali pesme o Kosovu i istakli transparente sa porukama uperenim protiv delovanja "Žena u crnom". Među njima su prepoznati neki desničari koji su tokom godina bili članovi "Srpske akcije", "NSF" i "Alternative", a "Žene u crnom" su već decenijama na meti krajnjih desničara/ki.

31. marta 2016. grupa nacista, od kojih su neki u to vreme bili članovi "NSF", [napala je](#) prostorije levičarskog "Društvenog centra Oktobar" u Beogradu, tom prilikom polomljen je inventar a nekoliko prisutnih članova je pretrpelo povrede.

Tokom blokade Filozofskog fakulteta 2011. godine, krajnji desničari, najverovatnije povezani sa grupom "Srbska akcija", [nekoliko puta su napadali](#) prostorije fakulteta i učesnike/ce blokade.

Kada su 2014 razne **leve, progresivne grupe** u Beogradu organizovale [protest podrške narodu BiH](#), usled njihovih protesta zbog loše društveno-ekonomske situacije, aktivisti/kinje Srbske akcije [napravili su kontra-skup](#) na istom mestu, a policija je sprečila direktan fizički sukob.

Krv i čast - Divizija Srbija relativno redovno je [dokumentovala sopstvene akcije](#) na danas ugašenom sajtu, kome se može pristupiti upotrebom [Way Back Machine](#) servisa. One su uključivale međunarodnu saradnju sa srodnim grupama, organizaciju i održanje koncerata, ali i fizičke napade na različite ljude koji im nisu po volji.

Tokom poslednjih 20 godina, najveću pažnju organizacija krajnje desnice privlačili su pokušaji organizovanja **LGBTQI+ Prajda**.

Održavanje prvog Prajda u Beogradu pod nazivom "Ima mesta za sve", zakazano za 30. jun 2001 godine, sprečeno je velikim uličnim neredima i nasiljem nad ljudima koje su predvodili navijači Crvene zvezde, Rada, članovi pokreta "Obraz" i delovi Srpske pravoslavne crkve, u kome je [učestvovalo nekoliko hiljada ljudi](#), naspram par desetina okupljenih na Prajdu. Naredni Prajd, planiran da se održi tokom 2004. godine, otkazan je usled desničarskih pretnji.

Prajd 2009. godine podrazumevao je opsežne celogodišnje pripreme, uz medijski praćenu podršku javnih ličnosti, dok je centralni događaj trebalo da bude 20. septembra 2009. Međutim, tokom cele godine dolazile su pretnje organizatorima/kama, kao i pozivi na sprečavanje okupljanja po svaku cenu, od strane [desničarskih organizacija](#) i [predstavnik SPC](#), dok je grad bio iscrtan desničarskim grafitima. Takođe, aktivisti grupe "SNP 1389" planirali su da na Platou ispred Filozofskog fakulteta, odakle je trebalo da počne Prajd, tri sata pre početka istog sprovedu "[mirnu okupaciju prostora](#)", odnosno, "održe skup pod nazivom 'Apsolutno nenasilna svesrpska žurka' posle kojeg bi ostali na Platou i time sprečili da otpočne skup osoba obolelih od pederastije". U celokupnoj atmosferi linča, usmerenoj prema LGBTQI+ osobama i organizatorima/kama Prajda, navodno miran i nenasilan skup bio je samo paravan za ponavljanje događaja iz 2001.

Jedan dan pred Prajd, organizatori/ke su odlučili da događaj otkažu, usled toga što je Ministarstvo unutrašnjih poslova rešilo da skup prijavljen za održavanje u centru grada izmesti na plato ispred Palate Srbija na Novom Beogradu, iz bezbednosnih razloga. Drugim rečima, država je umesto da garantuje bezbednost učesnicima/cama Prajda, izašla u susret krajnjoj desnici.

Prajd 2010. godine održan je 20. oktobra pod nazivom "Možemo zajedno", uprkos desničarskoj kontra-propagandi koja se odvijala kao i prethodnih godina. SPC se i ove godine [javno protivila](#) održavanju, a desničarske snage (skup su prijavile "Dveri") po prvi put su kao kontru organizovale 9. oktobra [Porodičnu šetnju](#) koja je otpočela skupom na Platou ispred Filozofskog fakulteta u Beogradu. Iako Prajd jeste održan, uz opsežne bezbednosne mere koje je sproveo MUP, desničarske i navijačke grupe su i na dan održavanja Prajda organizovale masovni kontra-skup koji je rezultirao [velikim neredima](#).

Godine 2011. Prajd koji je planiran za 2. oktobar efektivno je zabranila država, kada je MUP iz bezbednosnih razloga [zabranio održavanje](#) svih skupova tokom 1. i 2. oktobra, uz [prateće izjave](#)

tadašnjeg ministra unutrašnjih poslova, Ivica Dačića, da su “bezbednosne procene [su] ukazivale da bi tokom vikenda moglo da dođe do haosa na ulicama, ljudskih žrtava, a da su se ekstremističke grupe pripremale i za masovno oštećenje imovine.” Pretnje su te godine dolazile od istih desničarskih grupa, a zahtev za neodržavanjem Prajda [uputila je](#) i SPC.

Naredne godine Prajd je takođe zabranjen usled desničarskih pritisaka. Prajd 2012. godine, pod sloganom “[Ljubav, vera, nada](#)”, zamišljen je kao osmodnevni festival koji bi pored šetnje uključivao i drugi kulturno-umetnički program. Posebnu pažnju desničara te godine privukla je izložba švedske umetnice Elizabet Olson Walin “Ecce Homo”, odnosno rad koji prikazuje Isusa sa transseksualnim osobama, HIV pozitivnim osobama i gej muškarcima. [Otvaranje izložbe](#), usled višednevnih desničarskih pretnji, ubezbeđivao je veliki broj policajaca/ki. Desničarski protesti protiv otvaranja ove izložbe, koja je uprkos njima održana, poslužili su kao izgovor vlastima da i ove godine zabrane “[održavanje svih skupova zakazanih za 6. oktobar](#)”.

Takođe, Prajd najavljen za 28. septembar 2013. još jednom je, usled desničarskih pretnji zabranjen. Ipak, te godine, aktivisti i aktivistkinje okupili su se neposredno nakon saznanja o zabrani na ad hoc Ponoćnom prajdu, 27. septembra u večernjim satima.

U tim i narednim godinama, različiti Prajdovi se održavaju uz krajnje desničarsku propagandu protiv Prajda, kao što se može videti na primerima propagande “Srbske akcije” iz [2011](#), [2013](#). i [2014](#). Ipak, održavaju se redovno i bez većih incidenata. Ovo je posebno zanimljivo s obzirom na to da je 2012. godine došlo do smene vlasti, te Srpska narodna stranka postaje vladajuća stranka u Srbiji. Ova okolnost može ukazivati na saradnju između SNS i određenih grupa krajnje desnice, koje nakon dolaska njihove opcije na vlast, nemaju dovoljno podrške za aktivnosti poput napada na Prajd. Vlast predvođena SNS-om omogućava održavanje Prajdova, a na njima su se tokom godina [mogli videti i predstavnici vlasti](#).

Pored ovih standardnih tema, krajnja desnica pokreće sopstvene **inicijative** i reaguje i na ad hoc društvena događaje. Tokom 2018. “Srbska akcija” se aktivirala u zahtevu za promenu imena grada Zrenjanina u Petrovgrad i u skladu sa tom idejom izvodila [ulične akcije](#) u Zrenjaninu. Da su krajnji desničari najaktivniji u maltretiranju slabijih, pokazali su i u aprilu 2019. godine. Tada su nekoliko dana protestovali ispred [jedne pekare](#) u beogradskom naselju Borča čiji je jedan od radnika objavio na Fejsbuku sliku na kojoj rukama pokazuje dvoglavog orla, što prema desničarima predstavlja simbol Velike Albanije. Tokom [jednog od tih okupljanja](#), izlepili su automobil vlasnika pekare i na njemu ostavili svinjske glave, a drugom prilikom [ostavili svinjsku glavu](#) u samoj pekari.

Različite organizacije krajnje desnice po nekim pitanjima ostvaruju saradnju, unutar Srbije ali i na međunarodnom planu.

Kada je reč o **međusobnoj saradnji**, i na desnici kao i među svim političkim opcijama postoji mnogo istorijskih ili ideoloških sukoba i neslaganja. Ti sukobi nisu toliko vidljivi dok sporadično ne izbiju u javnost ili akteri ne reše da se oko njih raspravljaju na društvenim mrežama.

I ako/kada ne sarađuju direktno, različite grupe možemo videti na okupljanjima od interesa za njih, kao što se može videti u primerima koje smo naveli u prethodnim pasusima.

S vremena na vreme postoje konkretni sastanci i umrežavanja, kao što je ranije pomenuto na primeru "Saveza Nacionalista Srbije" ili "[Nacional-revolucionarnog zbora](#)" koji je Borba 14 organizovala 2013. godine, okupivši na njemu nekoliko grupa i pojedinaca/ki krajnje desnog usmerenja.

Takođe, kao što se moglo videti na ranijim primerima, događaju se i pretapanja određenog dela članstva iz organizacije u organizaciju. Deo članstva "Krv i čast" osnovao je "Nacionalni stroj", a članstvo Borbe 14, čiji je sajt radio od 2011. sa poslednjom objavom 2017, nakon smrti jednog od članova [sjedinio se sa "Srbskom akcijom"](#). Goran Davidović Firer, viđeniji član raznih krajnje desnih inkarnacija, nakon "Krv i časti", "Nacionalnog stroja" i "Novog srpskog programa" postao je ideolog "Nacionalnog srpskog fronta". Nakon [svađe](#) 2017. godine, deo članstva je napravio svoju organizaciju, "Alternativa", drugi deo "Generaciju identiteta", a nakon toga i kolektiv "[Zentropa](#)".

"Borba 14", "Srbska akcija" i "SNOP" povremeno su zajedno učestvovali u akcijama, kao u primeru [ove posete Srebrenici](#).

Istovremeno, organizacije krajnje desnice ostvaruju i **međunarodnu saradnju** sa srodnim organizacijama iz sveta.

"Krv i čast - divizija Srbija", pored toga što su se hvalili kontaktima sa britanskim "Blood&Honour", [u junu 2010.](#) posetili su sedište krajnje desnog "[DNSB](#)" (Danmarks Nationalsocialistiske Bevægelse - Danski nacionalsocijalistički Pokret) i tom prilikom učestvovali i na zajedničkoj konferenciji.

"[Borba 14](#)" je svojevremeno na svom sajtu prenosila "vesti iz sveta" pružajući tako podršku svojim pandanima u drugim zemljama. Neki od primera su: protest "[Stop invaziji stranaca](#)" koji je u novembru 2016. u Švedskoj organizovao nacistički "Nordijski pokret otpora"; [intervju](#) sa "Autonomnim nacionalistima Poljske", [širenje propagande](#) i podrška grčkoj "Zlatnoj zori", izveštaj sa "[Marša nacionalista](#)" u Vroclavu u novembru 2012, izveštavanje o [učešću ruskih nacional-socijalista](#) na "[Ruskom maršu](#)" u novembru 2012. u Moskvi, prevod intervjua sa grupom "[Women for Aryan unity - Argentina](#)" (WAU - Argentina / Žene za arijevske jedinstvo), [izveštaj o susretu krajnjih desničara](#) iz Nemačke (Freie Kameradenschaften - Slobodno saborništvo) i Rumunije (Noua Dreapta - Nova desnica), itd.

Na jednom od krajnje desničarskih skupova u Varšavi održanom u novembru 2011, učestvovao je i pokret "1389". Miša Vacić, u to vreme njihov predstavnik, [tom prilikom se pohvalio](#) da "1389" saraduje sa srodnim grupama iz Češke, Slovačke i Poljske.

Još jedna organizacija koja ostvaruje saradnju sa rumunskom "Novom Desnicom" je "Srbska akcija" - na primer, u martu 2013. godine učestvovali su na ["maršu u Temišvaru protiv politike MMF-a i Svetske banke"](#), "koji već tradicionalno organizuje rumunska Nova desnica". Takođe, u februaru iste godine, aktivisti/kinje "Srbske akcije" učestvovali su na ["maršu podrške srbskoj borbi za Kosovo i Metohiju"](#), u organizaciji poljskih "Autonomnih nacionalista". Njihovo pojavljivanje [na maršu odigralo se i 2014. godine](#).

"Srbska akcija" ostvaruje izvesnu saradnju i sa grčkom "Zlatnom zorom", a u februaru 2013. [učestvovali su na "Imia maršu"](#) u organizaciji "Zlatne zore", i tom prilikom imali sastanak sa Ilijasom Panagijatarosom, istaknutim članom ove stranke i tadašnjim poslanikom u grčkom parlamentu. [Ilijas Panagijataros](#) je u oktobru 2020. godine, nakon 5 godina suđenja, zajedno sa drugim vođama i članovima "Zlatne zore" [osuđen zbog vođenja i članstva u stranci kao zločinačkoj organizaciji](#) koja je počinila mnogobrojne zločine iz mržnje. Prilikom hapšenja ovih neonacista, uključujući i vođu "Zlatne zore", Nikosa Mihaloliakosa, 2013. godine, "Srbska akcija" je izvela [akciju podrške "Zlatnoj zori"](#). Neki od članova "Srbske akcije", koji su kasnije takođe bili članovi "Nacionalnog srpskog fronta", [učestvovali su u ratu u Ukrajini](#).

Krajem 2020. godine, u javnosti su se pojavile informacije da poznati američki krajnji desničar, Robert Rundo (Robert Rundo) [od marta te godine boravi u Srbiji](#), gde je pokrenuo i sopstveni biznis. Naime, on je u Srbiji registrovao firmu "Vill2Rise" koja se bavi [prodajom desničarske robe](#). Krajem 2020. ekipa krajnjih desničara okupljenih oko "Srbske akcije" sprovela je [više antikomunističkih akcija](#) - žvrljali su sprejevima Grobnicu narodnih heroja na Kalemegdanu, ispisivali nacističke grafite ispred prostorija društvenog centra "Okretnica", krečom su polili večnu vatru na Groblju oslobodilaca Beograda. [Prema pisanju medija](#), u ovim akcijama učestvovao je i Rundo.

"Nacionalni srpski front" ostvarivao je svojevremeno saradnju sa srodnim krajnje desničarskim organizacijama iz inostranstva. U aprilu 2016. boravili su u poseti [nemačkoj "Junge Nationaldemokraten"](#), omladinskom ogranku krajnje desne "NPD" ([Nationaldemokratische Partei Deutschlands](#)), a u maju 2018. učestvovali su [na kongresu iste grupacije](#), odnosno evropskom kongresu nacionalista pod nazivom "JN Europakongress - REgeneration.EUROPA", zajedno sa "Srbskom akcijom". Vođa "NSF", Goran Davidović Firer, često upućuje javna pisma, kao što se vidi na sajtu, a jedno od njih je [pismo čestitke "Narodnoj stranci - Naša Slovačka"](#), povodom ulaska te stranke u parlament 2016. godine. Goran Davidović je kao "srpski predstavnik", a ispred "NSF"-a takođe boravio [na konferenciji "Migracije i terorizam"](#) održanoj u novembru 2016, godine u organizaciji isto desničarske "Alliance for Peace and Freedom - APF (Savez za mir i slobodu)", a tom prilikom se između ostalog [sastao i sa poslanikom Evropskog parlamenta ispred nemačkog NPD-a, Ugom Vojqtom](#). Potpredsednik "APF", Nik Griffin, nekadašnji predsednik britanske krajnje desne [stranke "BNP"](#), u nekoliko navrata je posećivao Srbiju i svoje saradnike iz NSF, kao [na primer 2016. godine](#). Tokom jedne od poseta gostovao je i [na tribini u organizaciji "NSF"-a "Illegalna migracija"](#).

U septembru 2016. na [tribini o srpsko-nemačkim odnosima](#) u organizaciji “SNP Zbor” gostovao je Torsten Hajze, potpredsednik nemačkog “NPD”, uz domaće goste.

Saradnja između “NPD” i domaćih grupa krajnje desnice nije sporadična. U novembru 2017. godine, u organizaciji “Nacionalnog srpskog fronta”, “Srbske akcije”, kluba “Carostavnik” i “nekoliko srpskih rodoljuba”, u sali beogradskog hotela “88” održana je tribina “[Evropa slobodnih](#)

[nacija](#)”, a organizatori su se “zahvalili i navijačima Rada na pomoći i podršci”. Na tribini su pored domaćih krajnjih desničara govorili i već pomenuti Hajze iz nemačkog “NPD” i njegov stranački kolega Ugo Fojgt, istovremeno poslanik evropskog parlamenta ispred “NPD”. Prilikom ove posete održana je i [večera sa domaćim krajnjim desničarima u klubu “Carostavnik”](#), uz prisustvo i vladike Akakija, predstavnika Srpske istinski pravoslavne crkve (zilota), svojevrsnog domaćina Carostavnika, kao i ručak u restoranu fudbalskog kluba “Rad”.

FOTO: Printsarin nekadašnje strane na FB Torstena Hajzea

Ručak u restoranu “Rad” (privatna arhiva)

Pored Nika Grifina, u istom periodu, Srbiju je posetio još jedan krajnji desničar koji je poveznica između “NSF”, “Srbske akcije”, “Carostavnika”, “Generacije identiteta” i “Srpske desnice”. U pitanju je Džim Dason, osoba povezana sa čitavim nizom krajnje desnih organizacija, stranaka i

inicijativa u Velikoj Britaniji. Posebno je interesantna njegova povezanost sa "Međunarodnim vitezovima templarima" (Knights Templar International – KTI), o čemu je [BIRN opsežno pisao 2018](#). Prilikom posete Grifina i Dosona Srbiji 2017. u javnosti su se pojavile [slike njih dvojice sa Mišom Vacićem](#) u Palati Srbija odnosno Vladinoj Kancelariji za Kosovo i Metohiju.

Pored toga što su u Kancelariji za Kosovo i Metohiju provodili vreme sa Mišom Vacićem, Griffin i Doson su takođe [prisustvovali drugom "saboru" "Srpske desnice"](#) održanom u beogradskom Sava centru u januaru 2018. godine. U martu 2018. Doson je takođe ["obučavao" članove i članice "Srpske desnice"](#), a pisanje medija sugerše da je u pitanju bilo obučavanje iz [oblasti "političkog marketinga"](#).

U javnosti su poznate informacije o [saradnji domaće grupe "Srbska čast"](#) sa ruskim "Noćnim vukovima", i drugim aktivistima krajnje desnice iz Rusije.

Srpska istinski pravoslavna crkva (SIPC), zilotska grupa, nastala je kao denominacija SPC [1990-ih godina](#). Javnosti je postala poznata kada su [mediji 2014. godine objavili](#) informacije o paravojnim kampovima za decu koju SIPC organizuje svakog avgusta pod imenom "Svetolazarev pravoslavni omladinski kamp". Na tim kampovima, [prema programu](#), deca u prirodi žive u vojničkim uslovima, oblače [maskirne uniforme](#) i uče se pucanju iz airsoft pušaka, a dan im počinje pevanjem himne "Bože pravde", dok se [molitve obavljaju](#) na početku i kraju dana kao i uz svaki obrok. Ovi kampovi organizovani su od 2013. godine, a online su dostupni materijali iz [2015](#), i [2016](#). i 2017. godine.

Slične "omladinsko-patriotske" kampove, a zapravo svojevrzne vojne obuke za maloletnike/ce, organizovalo je i Udruženje učesnika oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije. Oni su održavani na Zlatiboru od 2017 godine. Kamp je [2018. zatvoren](#) intervencijom vlasti, usled pritiska javnosti, ali se [2019. ponovo održao](#). Kako su ovi kampovi rezultat saradnje ovog domaćeg veteranskog udruženja sa ruskim [krajnje desnim E.N.O.T. Corp](#), deca su takođe [2017. vođena](#) u "Međunarodni vojno-patriotski kamp mladih u Rusiji". U međuvremenu, E.N.O.T. Corp je prestao sa radom, s obzirom na to da se protiv vodećih članova u Rusiji [vodi krivični postupak](#) za stvaranje "kriminalne grupe", uz "podsticanje mržnje ili neprijateljstva, kao i ponižavanje ljudskog dostojanstva", i "uključivanje maloletnika u izvršenje krivičnog dela".

Prilikom uspostavljanja stranačkog delovanja "Zavetnika", na [konferenciji za medije](#) Milica Đurđević Stamenkovski, najavila je da će stranka biti "nalik onome što predstavljaju 'Fides' u Mađarskoj, 'Liga za Sever' u Italiji, 'Nacionalno okupljanje' u Francuskoj", pa se "Zavetnici" na svom sajtu često hvale vezama koje održavaju sa inostranim organizacijama sličnog usmerenja. Tako u rubrici "Spoljna politika - Strateški put Srbije" možemo videti fotografije funkcionera Zavetnika sa predstavnicima italijanske "[Lige](#)", koji su im takođe pružili [podršku pred izbore 2020. godine](#), u poseti ruskoj Dumi, [u centrali ruske "Jedinstvene Rusije"](#) (u [više navrata](#)) itd. Nakon organizovanja jednog od anti-NATO skupova, podršku skupu održanom [20. februara 2016. godine](#) [pružila im je](#) francuska stranka "Popularna desnica".

"Dveri" ostvaruju [saradnju](#) sa ruskom "Jedinstvenom Rusijom", sa kojom su u junu 2016. godine potpisali [zajedničku deklaraciju](#). Takođe već godinama sarađuju sa nemačkom "[Alternativom za Nemačku](#)" (Alternative für Deutschland, AfD). U martu 2017. u sklopu kampanje za predsedničke

izbore, Boško Obradović se sastao sa jednim od lidera AFD - Jergom Mojtenom (Jörg Hubert Meuthen), a decembra 2019. Obradović je kao predstavnik "Dveri" [boravio u poseti](#) nemačkom Bundestagu i kolegama iz AFD.

"Generacija identiteta" (jedna od grupa nastala iz "Nacionalnog srpskog fronta") predstavlja [pokušaj pravljenja srpskog ogranka](#) evropskog krajnje desničarskog pokreta [identitarista](#) - pokreta koji u sklopu standardnog desničarskog glumljenja žrtve pokušava da politiku bazira na navodnoj ugroženosti evropske kulture i identiteta. Američke varijante identitarista uključuju raznorazne krajnje desničarske grupe i pokrete, od kojih je najpoznatiji "Institut za nacionalne politike" ([National Policy Institute](#) - NPI) Ričarda Spensera. Jedna od aktivnosti ogranaka ovog pokreta u Evropi bila je kupovina broda koji je korišćen u "[borbi protiv migranata](#)" na Sredozemnom moru, a od većih međunarodnih skandala koji je u vezi sa "GI" je povezanost Brentona Taranta (Brenton Harrison Tarrant), izvršioca [napada na džamije u Krajstčerču](#) (Novi Zeland), sa [evropskim identitaristima](#).

Domaća "Generacija identiteta" pored već pomenutog zajedničkog obeležavanja Dana Republike srpske sa "Srbskom akcijom", u junu 2017. održala je svoju "[prvu anti-migrantsku debatu](#)", a u novembru 2017. godine ksenofobičnu i islamofobičnu tribinu pod nazivom "[Očuvanje evropskih vrednosti](#)", uz gostovanje nekolicine domaćih krajnjih desničara. Njihov sajt je ugašen, a ono malo materijala koje se mogu videti na blogu uz upotrebu Wayback Machine predstavljaju klasično krajnje desničarsko diseminovanje paranoje o ugroženosti evropske (bele) rase i "[genocidu nad Evropljanima](#)". Ipak, ovu grupu važno je pomenuti usled njihove saradnje sa Džimom Dosonom. Prema [gore-pomenutom pisanju BIRN-a](#), jedan od članova "Generacije identiteta" u Srbiji komentarisao je za medije da im je Doson pomogao da efektivnije vode svoje naloge na društvenim mrežama.

* * *

Važno je na ovom mestu takođe konstatovati da grupe i pojedinci krajnje desnice svoje suštinski **antihumanističko delovanje pokušavaju da zamaskiraju humanitarnim radom** ili pak koriste razna socijalna pitanja kao paravan za svoje krajnje desne ideologije.

Humanitarni rad organizacija krajnje desnice prati teme i vrednosti kojima se pomenute organizacije i inače bave, tako da su najčešće u pitanju akcije pomoći *srpskim* porodicama, Srbima na Kosovu, porodicama sa više dece, pomoć porodicama na selu. Ovaj tip humanitarnog rada pomaže organizacijama krajnje desnice da ublaže i poprave sliku o sebi u javnosti, predstavljajući se kao organizacije i pojedinci kojima je stalo do najugroženijih, iako su u pitanju sporadične akcije već opisanog desničarskog karaktera. Ove i slične akcije sprovode na primer "Srpska desnica" ([link 1](#), [link 2](#), [link 3](#)), kao i akcije [dobrovoljnog davanja krvi](#), "[Zavetnici](#)", "Srpska akcija" (na primer: [link 1](#)), "[Živim za Srbiju](#)", "[Srbska čast](#)", "[Nacionalni srpski front](#)", "[Borba 14](#)", itd. Još jedna od organizacija koja slično deluje je "[Kormilo](#)" - grupa koja po svim temama ima krajnje desničarske stavove, ali ih zabašuruje čestim humanitarnim akcijama.

“Levijatan” je možda najbolji primer krajnje desničarskog delovanja prikrivenog humanitarnim radom, iako se odavno ne skrivaju. Organizacija je [nastala](#) 2015. godine sa ciljem spašavanja i lečenja životno ugroženih i zlostavljanih životinja. Tokom prvih par godina rada uspevala je u javnosti da se predstavi kao samo to što jeste, uz prateću [medijsku romantizaciju](#) slike “snažnih momaka nežnog srca”. U međuvremenu, članstvo Levijatana, kao i njihov vođa Pavle Bihali, prošli su put od “običnih zaštitara” do ozbiljne i opasne organizacije ekstremne desnice, koja je čak 2020. u koaliciji sa pokretom “Živim za Srbiju” učestvovala na parlamentarnim izborima.

Pokušavajući da deluje na sličan način, krajem 2014. “Srbska akcija” osnovala je svoju studentsku grupu - “[Studentska akcija](#)”, lažno se predstavljajući kao grupa koja se bavi zaštitom studentskih interesa.

Neke od grupa krajnje desnice sve više se okreću socijalnim pitanjima kao zgodnom paravanu za prikrivanje svojih antihumanističkih ideologija. U slučaju onih grupa koje se deklarišu kao nacional-socijalisti, u ove svrhe se takođe upotrebljava antikapitalizam, kao u [ovom primeru “Srbske akcije”](#) ili [ovom proglasu “Borbe 14”](#). Grupa “Zentropa” ide čini se korak dalje pa u svoje krajnje desničarske stavove pokušava da inkorporira i [teologiju oslobođenja](#), navodeći: “Isprva je to bio „socijalistički“ pokret i deo levičarske terminologije. Danas shvatamo da je levica izdala narodne mase da bi se stavila u službu plutokratije i oligarhije svetskog kapitala. Nacionalisti sada moraju igrati ulogu zaštitnika i emancipatora naroda.”

* * *

Kada je reč o **kanalima komunikacije** sa javnošću i simpatizerima/kama, ona se odvija putem društvenih mreža ili veb sajtova kolektiva. Sve glavne grupe imaju svoje stranice na Facebook-u, Twitter, Youtube i Instagram naloge, kao i na ruskom VKontakte ili pro-desnim društvenim mrežama kao što je nedavno ugašeni [Parler](#). U poslednje vreme, značajan deo njihovih komunikacija preselio se na Viber, Telegram, Signal i Whatsapp grupe, pa sadržaji nisu tako dostupni kao što su bili pre svega nekoliko godina.

* * *

Tokom godina, različite grupe krajnje desnice pokušavale su da svoje delovanje institucionalizuju **izlaskom na izbore**.

Danas u mejnstrim političkom životu Srbije od pomenutih grupa učestvuju “Dveri”, “Zavetnici”, “Srpska desnica” (ranije “SNP 1389”), i od prošle godine koalicija “Pokreta Živim za Srbiju” i “Levijatana”.

“Dveri” od 2011. godine učestvuju na izborima [na različitim nivoima u Srbiji](#), a 2015. godine [registrovani su kao politička stranka](#) “Srpski pokret Dveri”. Na republičkim parlamentarnim izborima 2016. Dveri su učestvovala u koaliciji “Patriotski blok” sa Demokratskom strankom Srbije. Na ovim izborima uspeli su da pređu cenzus, i s obzirom na to da su osvojili 5,04 % glasova, dobijaju 13 poslaničkih mesta. Tokom 2018. “Dveri” su učestvovala u formiranju opozicionog bloka [“Savez za Srbiju”](#).

“Zavetnici” učestvuju na izborima od 2014. godine, a u registar političkih stranaka [upisuju se 2019](#), pod nazivom “Srpska stranka Zavetnici”. Na parlamentarnim izborima učestvuju 2014, 2016. i 2020. godine ali ne prelaze cenzus. Na lokalnim izborima u Prokuplju 2020. godine [osvajaju 6% glasova](#) i dobijaju [tri poslanička mesta](#).

Miši Vaciću, vođi “Srpske desnice” ovo nije prvi put da sa svojom krajnje desničarskom organizacijom izlazi na izbore. Tokom 2013. godine “SNP 1389” čiji je Vacić tada bio vođa, izlazi na lokalne izbore na Voždovcu, a kampanja je vođena pod sloganom [“Bitka za Voždovac”](#). [Grupa građana “SNP 1389”](#) takođe je podnela izbornu listu “Patriotizam u parlament - 1389 - Miša Vacić” na gradskim izborima u Beogradu 2014. godine, a osvojili su [0.08% glasova](#). Osnivanje “Srpske desnice” odigralo se 2018. godine, a nakon osnivanja i većeg broja njenih lokalnih odbora, dolazi i do učešća “SD” kao grupe građana na izborima u Medveđi, na kojima je sa [osvojenih 6.5 %](#) uspela da uđe i u lokalni parlament.

“Pokret Živim za Srbiju” i “Levijatan” [učestvovali su](#) u koaliciji, kao grupa građana na parlamentarnim izborima 2020. godine, ali [nisu uspeli](#) da pređu cenzus.

Zanimljiva pojava na sceni krajnje desnice svakako je Goran Davidović Firer čije svako pojavljivanje u političkom životu uzburka javnost. Ovaj čovek nikada nije učestvovao na bilo kojim izborima, ali s vremena na vreme najavljuje ovu aktivnost. U februaru 2020, po povratku u Srbiju, Davidović je [u javnosti razmatrao učešće na izborima](#), lokalnim jer “ne verujem da ćemo imati novca i ljudstva da idemo na republičke izbore, osim ako se ne udružimo s nekim”. Ovo nije prvi put da Davidović najavljuje izborne aktivnosti - u septembru 2007, vreme kada je delovao u okviru grupe Nacionalni stroj, takođe je najavljivao mogućnost [osnivanja političke partije i učešće na lokalnim izborima u Novom Sadu](#).

* * *

U ovom odeljku navešćemo neke od primera koji ukazuju na to da između različitih organizacija i/ili pojedinaca krajnje desnice postoje **veze sa strankama na vlasti**, ponajviše SNS.

Zbog prirode samih desničarskih pokreta, njihovih ekstremnih stavova i nastupa, veze sa vlašću u Srbiji ne mogu biti otvorene. Taj odnos je dvosmeran, jer i mnogi pokreti krajnje desnice pokušavaju da sebi privuku ljude koji su razočarani “mlakim” stavovima i postupcima vladajuće partije, i traže “desnije” opcije. Uprkos tome, postoje posredni dokazi koji ukazuju na spregu

pokreta i/ili istaknutih pojedinaca/ki krajnje desnice sa predstavnicima i strukturama republike Srbije.

Na prvom mestu, pripadnici krajnje desničarskih pokreta dobijaju medijski prostor na medijima bliskim vlasti, koji su u isto vreme potpuno zatvoreni za određene opozicione pokrete i stranke, i to redovno u udarnim terminima na televizijama sa nacionalnom frekvencijom (Pink, Happy) ili najčitanijim dnevnim novinama (Informer, Alo, Srpski telegraf, itd).

Da te veze idu dalje od dnevno-političkih kombinatorika, pokazuju slučajevi poput projekcije [bizarnog filma o Miši Vaciću](#), čijoj su [premijeri u Beogradu](#) pored ministra za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Đorđevića prisustvovali “i Đorđevićev savetnik Saša Dujović, državni sekretar Nenad Nerić, predsednik Matice Albanaca Srbije Demo Beriša, bivši telohranitelj Ratka Mladića Branislav Puhalo, član gradskog veća Stevan Marušić i glumac Rastko Janković”, dok su [premijeru istog filma u Novom Sadu](#) gledali “savetnik ministra za socijalna i boračka pitanja Saša Dujović, pokrajinski sekretar za urbanizam i životnu zaštitu Vladimir Galić, poslanik u Skupštini AP Vojvodine Zoran Subotić, autor filma Tina Milanović, ugledni novosadski novinari, privrednici, umetnici, oficiri i ratni veterani, brojni gosti kao i članovi rukovodstva Srpske desnice.” Zabeleženi su i slučajevi prelazaka odbornika u lokalnim samoupravama, iz stranaka na vlasti u Srpsku desnicu, čime je preko noći Srpska desnica postajala deo vladajućih koalicija [na lokalnu](#), kao što se to desilo [u nekim opštinama na jugu Srbije](#). Takođe, na osnivačkoj skupštini Srpske Desnice prisustvovali su i [određeni članovi Glavnog odbora SNS](#).

Veze između SNS i Miše Vacića i ranije su dospevale u javnost, kao kada se na primer početkom 2017. godine ispostavilo da je bio [zaposlen](#) u [državnoj kancelariji](#) za Kosovo i Metohiju. U medijima su se pojavile tvrdnje da Srpska desnica pred izbore [skuplja potpise za SNS](#), kao i da je [među članovima SD moguće naći aktiviste SNS](#).

Na dve konferencije o bezbednosti Srbije u organizaciji tada novoosnovane organizacije Nacionalna avangarda, održane [2018.](#) i [2019.](#) godine, učesnici i govornici su bili predstavnici vrha vlasti republike Srbije kao i njenih bezbednosnih struktura.

Ostaje otvoreno i pitanje blagog i neblagovremenog postupanje MUP-a i sudskog sistema Srbije, u slučajevima krivičnih dela u kojima su počinioci pripadnici krajnje desničarskih ili neonacističkih grupa, a koja su vezana za zločine iz mržnje.

Kako je osuđujuća presuda protiv protiv Gorana Davidovića, optuženog za napad na učesnike antifašističke šetnje u Novom Sadu 2007. [ukinuta odlukom Apelacionog suda](#), Davidović se potom vratio iz Italije u Srbiju, i [gostovao u jutarnjem programu Happy televizije](#) zajedno sa Mišom Vacićem.

Apelacioni sud u Beogradu je 2016. [pravosnažno oslobodio](#) vođu organizacije “Obraz” Mladena Obradovića i njegove saradnike optužbi za organizovanje nereda u Beogradu tokom održavanja “Parade ponosa” u oktobru 2010.

Miša Vacić, predsednik “Srpske desnice”, 2013. godine [osuđen je uslovno](#) na godinu dana zatvora zbog širenja mržnje prema LGBT populaciji pred Paradu ponosa 2009. godine, koja je usled

pritisaka i zabranjena, zatim zbog nedozvoljenog posedovanja oružja i sprečavanja policajca da ga legitimise.

Takođe, kada su 2017. nakon predsedničkih izbora u Beogradu izbili veliki protesti opozicije i stanovništva nezadovoljnih Vučićevom pobedom, ova okupljanja često su se odigravala ispred Skupštine Srbije. Tada je na platou ispred Skupštine stajala ograda na koju su različite organizacije ostavljale banere sa fotografijama nestalih ili ubijenih Srba na prostoru KiM i parolama protiv NATO-a. Sa izbijanjem protesta, pripadnici grupa krajnje desnice (viđeni su članovi "NSF" i "Srbske akcije", a ogradu su "čuvali" i "[Srbski vitezovi](#)" i moto-klub "Noćni vukovi") dolazili su na proteste pod izgovorom i "[čuvanja zida plača](#)" (koji - da napomenemo - nije zid plača), a efektivno zapravo da preusmere pažnju sa nezadovoljstva naroda i opozicije Vučićevom pobedom.

Neke od ovih organizacija imaju svoje prostorije u kojima organizuju aktivnosti, a neke koriste i gradske, opštinske ili prostorije mesnih zajednica. Dobar primer za ovo u Beogradu je organizacija "Nacionalni srpski front" koja je tribinu "Ilegalna migracija" koju smo pominjali ranije održala [u prostorijama mesne zajednice "Terazije"](#). Na isti način, kao što je već pomenuto, grupa "Alternativa" je svoje tribine držala u Hali sportova na Novom Beogradu, kao i sali Sportskog centra Šumice, u koju je tribina preseljena zbog velikog odaziva publike iako je [prvo zakazana za održavanje](#) u svečanoj sali Opštine Voždovac.

* * *

Na kraju, potrebno je reći i nekoliko reči o **finansiranju rada** grupa krajnje desnice. Za potrebe ovog rada istraženi su finansijski izveštaji grupa registrovanih u Agenciji za privredne registre. Takođe, pregledani su javno dostupni izveštaji političkih subjekata koji su učestvovali na nekim od izbora, a koji su samim tim bili u obavezi da predaju finansijske izveštaje [Agenciji za sprečavanje korupcije](#).

Za neke od organizacija koje su registrovane u APR-u nisu dostupni finansijski izveštaji. To je slučaj na primer za "Nacionalni srpski front", ili udruženje "Pokret Levijatan Srbija", registrovan 2019. godine. Ostaje za budućnost da vidimo da li će nadležna tela pokretati neke prekršajne postupke tim povodom. Neke druge grupe podnosile su "Izjave o neaktivnosti", kao što su to na primer učinili u periodu 2017-2019, "Omladinski klub Srpska čast", 2019. godine "SNP 1389" zastupnika Miše Vacića ili "Srpska desnica" (istog zastupnika) 2017. i 2018. godine.

U onim izveštajima koji jesu dostavljeni na vreme, nisu nađeni nikakvi preterano interesantni podaci koji bi se razlikovali na primer, od podataka o plaćenim članarinama u bilo kom udruženju građana koje ima neko članstvo i neke skromne članarine, niti su iznosi koje su koristili bili veliki. Tako je na primer "Srpska desnica" Miše Vacića za 2019. godinu dostavila finansijski izveštaj prema kome je ova organizacija ukupno tokom 2019. godine imala 36.000,00 dinara.

Za "Srpski sabor Zavetnici" dostupni su finansijski izveštaji za 2017. i 2018. godinu. Prema izveštaju iz 2017. godine, u 2016. godini "Zavetnici" su ostvarili 141.000 dinara putem "donacija,

dotacija, subvencija i sl”, a ukupni rashodi u toj godini su im iznosili 144.000 dinara. Prema izveštaju za 2018. godinu, “Zavetnici” su prihodovali od “članarina i članskih doprinosa” ukupno 10.000 dinara, dok su im rashodi bili 3.000 dinara.

“Pokret Živim za Srbiju” takođe je dostavio finansijske izveštaje APR-u i na ovom sajtu dostupni su izveštaji za 2018. i 2019. godinu. U 2018. “Pokret” je prihodovao 74.000 dinara od “donacija, dotacija, subvencija i sl”, a rashodi su im iznosili 41.000 dinara. Izveštaj za 2019. godinu navodi da su iz istog izvora dobili 336.000 dinara, a potrošili 166.000 dinara.

Novoosnovana “Fondacija Pokret Levijatan”, pravni subjekt odvojen od udruženja Levijatan, takođe je predala finansijske izveštaje APR-u i ona je u poređenju sa drugim subjektima imala velike prihode. Oni su u 2018. godini od “donacija, dotacija, subvencija i sl” imali 3.224.000 dinara, a u 2019, iz istih izvora 9.098.000 dinara. Tokom 2019, poslovni rashodi u istom iznosu u kom su bili i prihodi bili su: “troškovi materijala i energije” - 1.905.000 dinara; “troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi” - 1.645.000 dinara; “troškovi proizvodnih usluga” - 460.000; “troškovi donacija” - 192.000 dinara; “nematerijalni troškovi” - 4.896.000 dinara.

Druga grupa bile bi, kao što je pomenuto, organizacije ili grupe građana koje su učestvovalе na izborima, pa su shodno tome u obavezi dostavljanja finansijskih izveštaja Agenciji za sprečavanje korupcije. One su tokom godina uglavnom dostavljale uredne izveštaje. Jedini izuzetak je koalicija “Pokreta Živim za Srbiju” i “Levijatana” koja je 2020. prvi put izašla na izbore, nije dostavila Agenciji izveštaj na vreme i tim povodom dobila [prekršajnu prijavu](#).

Na sajtu Agencije dostupno je nekoliko vrsta finansijskih izveštaja - između ostalog, godišnji izveštaji o finansiranju političkog subjekta i izveštaji o troškovima kampanje (sortirani po izborima na koje se odnose). Uredne finansijske izveštaje od relevantnih grupa dostavili su “Srpska desnica”, “Zavetnici” “Dveri”, itd, ali u njima nismo našli nikakve preterano interesantne podatke. Prihodi su uglavnom donacije fizičkih lica za redovan rad grupe/stranke, a rashodi iznajmljivanje prostorija ili propagandni materijal. Grupe koje su prešle cenzus (kao na primer “Dveri”) pored ovih sredstava takođe primaju i zakonski dozvoljena sredstva iz budžeta.

Imajući sve navedeno u vidu želimo da pružimo određene napomene. Neke od aktivnosti nekih od grupa takve su da zaista ne zahtevaju postojanje obilnog i dugotrajnog finansiranja – za organizaciju protesta ili okupljanja, izradu nalepnica i slično u najvećem broju slučajeva zaista nisu neophodne velike finansije, kao ni za online aktivnosti putem korišćenja društvenih mreža; neke od aktivnosti poput podkasta mogu se raditi na volonterskoj bazi itd.

Pretpostavljamo da se jedan deo finansiranja rada ovih udruženja obavlja neformalnim kanalima, putem donacija u gotovini, ili prodajom publikacija ili robe, kao što je na primer svojevremeno “Borba 14” [prodavala svoje majice](#) ili što “Kulturni klub Plamen” [prodaje desničarsku literaturu](#). Međutim postoji jako veliki broj online prodavnica “patriotske” robe koje nisu u direktnoj vezi sa konkretnim grupama, zbog čega nismo mogli da utvrdimo konkretne veze između ovih prodavnica i na primer nekog od obrađenih udruženja.

VI PREGLED NAJISTAKNUTIJIH GRUPA

U ovom delu navešćemo spisak grupa krajnje desnice koje su nastale ili najaktivnije funkcionišu nakon 2000. godine. Takođe, dodajemo neke grupe, organizacije ili klubove koje u tekstu nismo pominjali, a koji mogu biti interesantni onima koji žele da dobiju više informacija o ovoj temi.

[Srpski narodni pokret 1389](#)

[Srpski narodni pokret Naši](#) -> [Konzervativni pokret Naši](#) (2020)

[Obraz](#)

Krv i čast Srbija ([arhiva sajta](#) aktivnog 2006-2013. dostupna preko Way back Machine)

[Nacionalni stroj](#) (deo arhive dostupan online)

[Nacionalni srpski front 2016](#) (sajt aktivan 2016-2018) -

Alternativa

Generacija identiteta ([arhiva sajta](#) aktivnog 2017-2019. dostupna preko Way back Machine)

[Zentropa Srbija](#) фб: <https://www.facebook.com/zentropasrb/>

[Srbska akcija](#)

[Srbski narodni pokret "Zbor"](#)

[Borba 14](#) (sajt aktivan 2011-2017.)

[Srbski poredak](#) (sajt aktivan do 2013.)

[Srbsko svitanje](#)

[Srpska desnica](#), FB: <https://www.facebook.com/srpskadesnica.rs/>

[Srpski sabor Zavetnici](#) (Srpska stranka Zavetnici)

[Pokret Živim za Srbiju](#)

[Pokret Levijatan](#)

[Narodna patrola](#)

[Srbska čast](#)

[Klub Carostavnik](#)

[Kulturni klub Plamen](https://www.facebook.com/klubplamen/?ref=page_internal), FB: https://www.facebook.com/klubplamen/?ref=page_internal

[Kulturbar](#)

[Kormilo Srbija](#)

Forum "[Srpski nacionalisti](#)"

Forum "[Stormfront](#)" - sekcija Srbija

[Bratstvo revnitelja pamjati antikomunističke borbe](#) (BRPAB)

[Fondacija "Junak"](#)

VII ZA DALJE ČITANJE

[Antifašizam pred izazovima savremenosti](#) urednici: Milivoj Bešlin i Petar Atanacković, Alternativna kulturna organizacija AKO, Novi Sad, 2012.

[Desni ekstremizam: ultradesničarske i neonacističke organizacije na području bivše SFR Jugoslavije](#), priredili: Miloš Perović i Daško Milinović, Alternativna kulturna organizacija, Novi Sad, 2011.

Mapa "[Gde živi ekstremizam?](#)", Centar za podršku ženama i Antifašistička koalicija

[The Counter-Terrorism Committee Executive Directorate](#)

[Znaci.net](#) - dokumenti i knjige o drugom svetskom ratu na teritoriji Jugoslavije i povezanim zbivanjima

[Odnos Srbije prema ekstremno desničarskim organizacijama](#), Isidora Stakić, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, 2013.

[Desni ekstremizam u Srbiji](#), Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2020.

"[Kako ekstremizam peva: Muzika u službi fašizma i neonacizma](#)", Mirna Laković, Autonomija.info, 2018.

[Evropska krajnja desnica 1945-2018](#), Jovo Bakić, 2019.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU